

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΔΗΜΗΤΡΑΣ ΝΙΦΟΡΑΤΟΥ

**ΤΜΗΜΑ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ
Τ.Ε.Ι. ΠΑΤΡΑΣ**

**ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ:
ΜΑΡΙΑ ΙΓΓΛΕΣΗ**

ΘΕΜΑ:

**Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ
ΕΛΛΑΔΑ.**

**ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ:
ΜΙΑ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΜΟΡΦΗ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ.**

ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ	6986
----------------------	------

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΔΗΜΗΤΡΑΣ ΝΙΦΟΡΑΤΟΥ

**ΤΜΗΜΑ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ
Τ.Ε.Ι. ΠΑΤΡΑΣ**

**ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ:
ΜΑΡΙΑ ΙΓΓΛΕΣΗ**

ΘΕΜΑ:

**Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ
ΕΛΛΑΔΑ.**

**ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ:
ΜΙΑ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΜΟΡΦΗ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ.**

Η ανάπτυξη του τουρισμού στην Ελλάδα

1) Εισαγωγή.....	4
2) Ελληνικό πλαίσιο (κρατική πολιτική).....	4
3) Ελληνικός οργανισμός τουρισμού (Ε.Ο.Τ).....	5
4) Ίδρυση και λειτουργία ξενοδοχείου.....	6
5) Τουριστικές επιχειρήσεις.....	7
6) Ξεναγοί.....	7
7) Ελευθέρωση κεφαλαίων.....	8
8) Μεταφορές.....	8
9) Ανάπτυξη νέων μορφών τουρισμού.....	9
9 ^α . Κοινωνικός.....	9
9 ^β . Πολιτιστικός.....	10
9 ^γ . Συνεδριακός.....	11
9 ^δ . Αγροτικός.....	11
10) Επίλογος.....	11

Αγροτικός τουρισμός : Μία εναλλακτική μορφή τουρισμού

1) Εισαγωγή.....	12
2) Προϋποθέσεις για την ανάπτυξη του αγροτικού τουρισμού.....	12
2 ^α . Η θέληση για ανάπτυξη.....	13
2 ^β . Οι δυνατότητες παραγωγής του προϊόντος.....	13
2 ^γ . Η ύπαρξη καταναλωτικής αγοράς.....	14
3) Η σημασία του αγροτικού τουρισμού στην Ελλάδα.....	15
4) Επισήμανση περιοχών του Ελληνικού χώρου για ανάπτυξη αγροτικού τουρισμού.....	17
5) Μέτρα και πολιτικές για την ανάπτυξη αγροτικού τουρισμού.....	19

6) Μορφές αγροτικού τουρισμού για ανάπτυξη.....	22
1) Αμιγής αγροτουρισμός.....	23
1 ^α . Αγροκτήματα διακοπών.....	23
1 ^β . Αγροτουριστικά χωριά.....	24
1 ^γ . Ψαροχώρια.....	24
1 ^δ . Παραδοσιακοί οικισμοί.....	25
1 ^ε . Ορεινά χωριά.....	26
1στ. Χωριά ιδιαίτερου φυσικού κάλλους.....	26

2) Σύνθετος αγροτουρισμός.....	26
2 ^α . Κέντρα ιαματικού τουρισμού.....	26
2β. Χιονοδρομικά κέντρα.....	27
2γ. Αθλητικά κέντρα.....	28
2δ. Camping – Carving.....	28
2 ^ε . Παιδικές κατασκηνώσεις.....	29
2στ. Κέντρα διερχομένων.....	29
2ζ. Πολιτιστικά κέντρα.....	30
7) Συμπεράσματα.....	30
8) Επιδοτούμενα προγράμματα αγροτουρισμού.....	32
8 ^α . Προγράμματα για την επιχειρηματικότητα των γυναικών, των νέων και των ατόμων με ειδικές ανάγκες.....	33
8β. Πρόγραμμα «ανασυγκρότηση της υπαίθρου» (Ο.Π.Α.Α.Χ.)	33
8γ. Πρόγραμμα leader.....	34
8δ. Πρόγραμμα τουρισμού (ε.π. «ανταγωνιστικότητα»), πράξη 3, μέτρο 2.2.....	34
8 ^ε . Περιφερειακά επιχειρησιακά προγράμματα (Π.Ε.Π).....	34
8στ. Εθνικός αναπτυξιακός νόμος για τον τομέα του τουρισμού 2601\98.....	35
8ζ. Πρόγραμμα τουρισμού (ε.π. «ανταγωνιστικότητα» πράξη 2, μέτρο 2.2 ποιοτικός εκσυγχρονισμός καταλυμάτων που δεν εντάσσονται στον αναπτυξιακό νόμο).....	36
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	36

Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

1) ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο τουρισμός αποτελεί μια οικονομική και κοινωνική δραστηριότητα που γνώρισε μεγάλη ανάπτυξη την τελευταία εικοσαετία. Προνόμιο κάποτε της μειοψηφίας, εξελίχθηκε στις δεκαετίες '70 και '80 σε μαζικό φαινόμενο. Η βελτίωση των όρων εργασίας και αμοιβής των εργαζομένων, η άνοδος του βιοτικού επιπέδου γενικά, καθώς και η πρόοδος στις αεροσυγκοινωνίες έκαναν προσιτό το «ταξίδι αναψυχής» στις μικρές μάζες, δημιουργώντας έτσι το «τουριστικό κύμα».

Ως οικονομική δραστηριότητα ο τουρισμός μπορεί να αποτιμηθεί σε ένα σύνολο αριθμών, όπου αντιπροσωπεύει το 5,5% του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, το 7% της ιδιωτικής κατανάλωσης και το 45% του εξωτερικού εμπορίου. Η σημασία του τουρισμού για την οικονομική ανάπτυξη εκτιμάται με πολλούς τρόπους, ο σπουδαιότερος από τους οποίους είναι η συνεισφορά του στο ισοζύγιο πληρωμών, ειδικά για ορισμένες χώρες όπως η Ισπανία, η Ελλάδα, Πορτογαλία.

Εξίσου προφανής είναι η σημασία του και για την απασχόληση. Η προσφορά του στον τομέα αυτό, στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Κοινότητας ανέρχεται σε 7,5 περίπου εκατομμύρια θέσεις εργασίας πλήρους απασχόλησης (6% του συνολικού αριθμού). Στην πραγματικότητα ο αριθμός είναι πολύ μεγαλύτερος αν συμπεριληφθούν και οι θέσεις εργασίας που έχουν έμμεση σχέση με τον τουρισμό καθώς και αυτές με εποχιακό χαρακτήρα. Ο τουρισμός αποτελεί το μέσον γνωριμίας των λαών και της διάδοσης της ιστορικής και πολιτιστικής τους κληρονομιάς.

2) ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ: Κρατική πολιτική

Ο τουρισμός εμφανίζεται στην κρατική πολιτική στις αρχές του 1960 όταν έγινε αντιληπτός ο σημαντικός ρόλος του για την οικονομία. Για πρώτη φορά ο αναπτυξιακός νόμος 1116\1981, προέβλεπε και για τον τομέα του τουρισμού τις προϋποθέσεις για την ανάπτυξη του συγχρόνως με την ανάπτυξη των προβληματικών περιοχών. Δεν πέτυχε όμως τον επιδιωκόμενο στόχο και αντικαταστάθηκε από τον ν.1262\1982, ο οποίος δεν διαφέρει από τον προηγούμενο στις βασικές αρχές παρά μόνο στην

τακτική πραγματοποίησης των στόχων της τουριστικής ανάπτυξης (επιχορήγηση, επιδότηση, αφορολόγητες εκπτώσεις κλπ).

Η μέχρι σήμερα πάντως λειτουργία των κινήτρων ελλείπει χωροταξικών σχεδίων ανάπτυξης, αυστηρών κριτηρίων κ.λ.π δεν απέδωσαν το ζητούμενο στον τουριστικό τομέα. Αντίθετα οδήγησαν σε αντικοινωνικές εκμεταλλεύσεις, στην συγκέντρωση των επενδύσεων σε περιοχές ήδη τουριστικά αναπτυγμένες καθώς και σε υποβαθμισμένη προσφορά υπηρεσιών. Επίσης παρατηρείται μείωση του ιδιωτικού επενδυτικού ενδιαφέροντος ελληνικού και ξένου. Έγιναν προτάσεις – τροποποιήσεις του νόμου με σκοπό την αναβάθμιση του ποιοτικού τουρισμού και γενικότερα της τουριστικής προσφοράς της χώρας. Το πνεύμα των προτάσεων είναι να ανασχεθεί η περαιτέρω δόμηση σε ήδη κορεσμένες περιοχές, να επιδοτηθούν οι βελτιώσεις και ο εκσυγχρονισμός των ήδη υφισταμένων ξενοδοχείων, να υπαχθεί στα κίνητρα η κατασκευή συμπληρωματικών εγκαταστάσεων όπως

συνεδριακά κέντρα μαρίνες κ.λ.π, και να ενισχυθεί κάθε δημόσια επένδυση που εκμεταλλεύεται ή προστατεύει το φυσικό περιβάλλον.

Η κυριότερη αλλαγή που εισάγει ο νέος νόμος είναι ότι διευρύνεται το φάσμα των τουριστικών δραστηριοτήτων που ενισχύονται σε δύο σημεία. Πιο συγκεκριμένα ενισχύονται αφενός η κατασκευή, επέκταση και εκσυγχρονισμός λιμένων σκαφών αναψυχής (μαρίνες) και αφετέρου η κατασκευή, επέκταση και εκσυγχρονισμός συνεδριακών κέντρων και γηπέδων γκολφ. Και στις δύο περιπτώσεις οι τοποθεσίες και οι προδιαγραφές θα εγκρίνονται από τον ΕΟΤ και τα αρμόδια Υπουργεία. Ας σημειωθεί ότι οι παραπάνω εγκαταστάσεις ενισχύονται ανεξάρτητα από την περιοχή που βρίσκονται.

Ένα άλλο καινούριο στοιχείο του νόμου είναι ότι με κοινές αποφάσεις των αρμοδίων υπουργών, καθορίζονται ζώνες της επικράτειας που παρουσιάζουν υπερσυγκέντρωση τουριστικής δραστηριότητας στις οποίες δεν έχουν εφαρμογή τα κίνητρα επιχορήγησης και επιδότησης. Τέλος επιχορηγείται ο εκσυγχρονισμός ξενοδοχειακών μονάδων υπό την προϋπόθεση ότι έχουν συμπληρωθεί δέκα χρόνια από την ημέρα έναρξης ή ολοκλήρωσης της επένδυσης.

3) ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ (ΕΟΤ)

Το κύριο όργανο για την τουριστική πολιτική είναι ο ΕΟΤ. Ο ελληνικός οργανισμός τουρισμού (ΕΟΤ) εμφανίζεται πρώτη φορά το 1929. Με τη σημερινή του μορφή, ως νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου, υφίσταται από το 1951. Σκοπός του είναι η οργάνωση και η προαγωγή του

τουρισμού στην Ελλάδα καθώς και ο συντονισμός προς ενιαία κατεύθυνση των ενεργειών κάθε αρχής (δημόσιας, δημοτικής και ιδιωτικής) που αποβλέπει στην εξυπηρέτηση των κυρίων σκοπών του τουρισμού στην Ελλάδα. Πιο συγκεκριμένα καταρτίζει και εφαρμόζει προγράμματα τουρισμού που αποβλέπουν στην προσέλκυση ξένων επισκεπτών, την τόνωση του εσωτερικού τουρισμού με την ανάπτυξη τουριστικών κέντρων και τόπων, τη βελτίωση των μέσων συγκοινωνίας που συνδέονται με τον τουρισμό, την τελειοποίηση και ανέγερση νέων ξενοδοχείων, την ενίσχυση των τουριστικών οργανώσεων, τη διαφήμιση του ελληνικού τουρισμού στο εσωτερικό και εξωτερικό και τη διοργάνωση κάθε μορφής τουριστικών εκδηλώσεων (για την προώθηση της τουριστικής κίνησης στη χώρα).

Η εποπτεία του κράτους επί του ΕΟΤ ασκείται από τον Υπουργό Εθνικής Οικονομίας. Διοικείται από διοικητικό συμβούλιο αποτελούμενο από ένδεκα μέλη τετραετούς θητείας. Οι αρμοδιότητες του ΕΟΤ ασκούνται κυρίως από τον Γενικό Γραμματέα ο οποίος διορίζεται με τριετή θητεία και έχει κάθε διοικητική αρμοδιότητα. Στο πλαίσιο της προσπάθειας των τελευταίων ετών για την καλύτερη οργάνωση, τον εκσυγχρονισμό και την αναβάθμιση του τουρισμού στη χώρα μας συστάθηκε Υπουργείο Τουρισμού, το Μάρτιο του 1989. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την μεταφορά αρμοδιοτήτων στο Υπουργείο και την υπαγωγή του ΕΟΤ σε αυτό. Σύμφωνα με το άρθρο 2 του νόμου στο Υπουργείο ανήκει ο σχεδιασμός και η άσκηση της τουριστικής πολιτικής.

4) ΊΔΡΥΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΟΥ

Η δραστηριότητα αυτή ρυθμίζεται με δύο διατάγματα τα οποία καθορίζουν τις προϋποθέσεις τις οποίες πρέπει να πληρούν τόσο ο ξενοδόχος, στο όνομα του οποίου εκδίδεται η άδεια λειτουργίας ξενοδοχείου όσο και ο διευθυντής του ξενοδοχείου, ο οποίος μπορεί και να ταυτίζεται με τον ξενοδόχο, μπορεί όμως και να υποδεικνύεται από αυτόν και να φέρει στην συνέχεια όλες τις ευθύνες του ξενοδόχου.

Εισάγοντας ένα σύστημα δυαδικού χαρακτήρα ο νομοθέτης τείνει να διευκολύνει την ίδρυση και λειτουργία ξενοδοχειακών επιχειρήσεων. Για το λόγο αυτό προβλέπεται ειδική διάταξη βάσει της οποίας οι ξενοδόχοι που ασκούν τα ξενοδοχειακά τους καθήκοντα μέσω διευθυντή απαλλάσσονται από την υποχρέωση να πληρούν ορισμένα προσόντα, όπως η γνώση της ξένης γλώσσας κ.λ.π.

Μια άλλη όψη του ζητήματος της ίδρυσης ξενοδοχειακών επιχειρήσεων βρισκόταν μέχρι πρόσφατα στην επικαιρότητα. Πρόκειται για τη δυνατότητα απόκτησης ακίνητης περιουσίας, βασική προϋπόθεση για τη δραστηριότητα αυτή, σε παραμεθόριες περιοχές. Το 51% περίπου της ελληνικής επικράτειας ενέπιπτε στην έννοια παραμεθόριων περιοχών

με αποτέλεσμα τον αποκλεισμό τους από τις συναλλαγές εφόσον ο αγοραστής ήταν αλλοδαπός.

5) ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ

Αποτελούν νόμιμα οργανωμένες επιχειρήσεις με αντικείμενο τη διακίνηση και γενικότερα την ικανοποίηση των αναγκών των τουριστών, αδιάφορα αν πρόκειται για έλληνες ή αλλοδαπούς. Για τη λειτουργία τους απαιτείται η έκδοση ειδικής άδειας. Τα γραφεία γενικού τουρισμού μπορούν επίσης να ιδρύσουν υποκαταστήματα και στο εξωτερικό. Αν και η νομοθεσία προβλέπει τόσο την πρόσβαση αλλοδαπών στο επάγγελμα όσο και τη δυνατότητα ίδρυσης υποκαταστημάτων των ελληνικών επιχειρήσεων στο εξωτερικό, εν τούτοις παρουσιάζονται σημεία τριβής των ελληνικών ρυθμίσεων με την κοινοτική έννομη τάξη.

Ένα σημείο έχει σχέση με τα μέτρα διευκόλυνσης της πραγματικής άσκησης της ελευθερίας εγκαταστάσεων και της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών για τις μη μισθωτές δραστηριότητες των πρακτόρων ταξιδιών, ναυλομεσιτών, επαγγελματικών τουριστικών πλοίων κ.λ.π. Εξειδικεύει το περιεχόμενο της ισοτιμίας των όρων, αναλύοντας σε κάθε περίπτωση τι μπορεί να θεωρηθεί επαρκής απόδειξη της ύπαρξης των προϋποθέσεων για την άσκηση των εν λόγω δραστηριοτήτων στο έδαφος του από το πρόσωπο του αιτούντα (π.χ απόδειξη εντιμότητας, οικονομικής επιφάνειας, γνώσεων και ικανοτήτων κλπ.).

Ένα άλλο σημείο τριβής αποτελεί η ρύθμιση, βάσει της οποίας περιορίζεται σε δύο ο αριθμός των αλλοδαπών που έχουν δικαίωμα να απασχολήσουν ως υπαλλήλους τους τα γραφεία αυτά.

6) ΞΕΝΑΓΟΙ

Η άσκηση του επαγγέλματος του ξεναγού επιτρέπεται μόνο κατόπιν αδείας, νομίμως εκδιδομένης που ισχύει είτε για ολόκληρη τη χώρα είτε για ορισμένο τμήμα της. Η άδεια αυτή χορηγείται μόνο σε πτυχιούχους της σχολής ξεναγών του ΕΟΤ και μέχρι πρόσφατα μόνο σε όσους είχαν ελληνική ιθαγένεια. Κατ' εξαίρεση επιτρέπεται η άδεια ξεναγήσεως χωρίς αμοιβή:

— σε έλληνες και ξένους καθηγητές της αρχαιολογίας για τη διδασκαλία των φοιτητών τους

_ σε έλληνες αρχαιολόγους για την ξενάγηση ειδικών προσωπικοτήτων σε μουσεία και χώρους όπου αναπτύσσεται η επιστημονική και ανασκαφική τους δραστηριότητα.

Στο σύνολο του λοιπόν το σύστημα πρόσβασης στο επάγγελμα είναι άτεγκτο, αφού απαιτεί τη χορήγηση άδειας ασκήσεως επαγγέλματος από τον ΕΟΤ η οποία εξαρτάται από την κατοχή διπλώματος από μια συγκεκριμένη ελληνική σχολή. Εξάλλου οι εξαιρέσεις που προβλέπονται στο σύστημα αυτό είναι περιορισμένης εμβέλειας.

7) ΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ

Στους στόχους περί αναβάθμισης του τουρισμού στη χώρα μας εντάσσεται και η προσέλκυση επενδύσεων από το εξωτερικό.

Η εισροή κεφαλαίων σε συνδυασμό με το νέο θεσμό του time-sharing (χρονομετρική μίσθωση), τη δυνατότητα δηλαδή σε έλληνες και αλλοδαπούς να μισθώσουν ένα τουριστικό κατάλυμα για χρονικό διάστημα από 5 έως 60 χρόνια και σε ετήσια χρήση μιας ή περισσότερων εβδομάδων, θα αλλάξουν το «τοπίο» της ελληνικής τουριστικής πραγματικότητας.

8) ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ

Χωρίς μεταφορές δεν υπάρχει τουρισμός. Κατά συνέπεια η κοινοτική πολιτική των μεταφορών πρέπει να θεωρηθεί θεμελιώδης υποδομή, πάνω στην οποία πρέπει να αναπτυχθεί η πολιτική στον τομέα του τουρισμού. Οι δύο σημαντικότεροι τομείς στις μεταφορές είναι οι αερομεταφορές και οι θαλάσσιες μεταφορές.

Είναι γνωστό ότι οι αεροπορικές γραμμές υπάγονται σε καθεστώς διμερών συμφωνιών μεταξύ των κρατών και μεταφορέων που συνήθως είναι εταιρίες όπου το δημόσιο έχει την πλειοψηφία ή την πλήρη ιδιοκτησία.

Η διαχείριση του τομέα γίνεται σύμφωνα με μονοπωλιακές αρχές σε πλήρη αντίθεση με τους συνήθεις κανόνες ανταγωνισμού. Οι κανόνες εκμετάλλευσης των αεροπορικών γραμμών καλύπτουν τόσο τον καθορισμό των κομίστρων όσο και την κατανομή της μεταφορικής ικανότητας ή ενδεχομένως και το μοίρασμα των εσόδων. Έτσι ο προστατευτισμός δημιούργησε μηδενικό τοπίο ανταγωνισμού με αποτέλεσμα να πλήττεται ο καταναλωτής.

Η αναμενόμενη πλήρης απελευθέρωση των αερομεταφορών θα σημάνει το τέλος του μονοπωλιακού καθεστώτος του εθνικού αερομεταφορέα, ο οποίος έχει το προνόμιο της αποκλειστικής

εκμετάλλευσης όλων των εσωτερικών αερομεταφορών. Αν συγκρίνει κανείς τους δύο τομείς μεταφορών, τις αερομεταφορές και τις θαλάσσιες θα δημιουργηθεί το εύλογο ερώτημα γιατί ο πρώτος έχει ήδη ρυθμιστεί νομοθετικά, ο δεύτερος θεωρείται κλασικό παράδειγμα της *laissez-faire* πολιτικής όπως χαρακτηριστικά έχει ειπωθεί.

Τα τελευταία χρόνια μια δέσμη προτάσεων τα αποκαλούμενα «θετικά μέτρα» αναμένεται ότι θα βελτιώσουν τις συνθήκες της κοινοτικής ναυτιλίας. Με την πρόταση κανονισμού για την εφαρμογή της αρχής της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών στις θαλάσσιες μεταφορές μεταξύ των κρατών μελών, καταργούνται οι περιορισμοί της παροχής υπηρεσιών για τους κοινοτικούς εφοπλιστές που είναι εγκατεστημένοι σε κράτος μέλος της κοινότητας.

Επίσης περιλαμβάνεται πρόταση για κοινοτική σημαία των πλοίων και του κοινοτικού νηολογίου με την ονομασία EUROS. Γεγονός πάντως είναι ότι έχει αναπτυχθεί ένα αρραγές «μεσογειακό μέτωπο» (Ισπανία, Πορτογαλία, Γαλλία, Ιταλία), το οποίο ενισχύει θετικά τις ελληνικές θέσεις, έναντι των βρετανικών κυρίως που επιδιώκουν την κατάργηση του ισχύοντος καθεστώτος, υποστηρίζοντας ότι βρίσκεται σε σύγκρουση με τους σκοπούς της ενιαίας εσωτερικής αγοράς.

9) ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΝΕΩΝ ΜΟΡΦΩΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Προκειμένου να διευρυνθεί το φάσμα της τουριστικής ζήτησης και να αμβλυνθεί η εποχικότητά της, είναι αναγκαίο να προωθηθούν νέες μορφές τουρισμού. Στο πλαίσιο αυτό εξετάζονται τέσσερις κατηγορίες:

9^α ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ:

Αποτελεί σχετικά νέα έννοια. Ανήκει στις μεταπολεμικές κοινωνικές μεταρρυθμίσεις που βρήκαν έδαφος στις βιομηχανικές χώρες της Ευρώπης, με σκοπό να καταστεί το δικαίωμα των διακοπών προσιτό στο μεγαλύτερο δυνατό αριθμό ανθρώπων και ειδικότερα στις λιγότερο προνομιούχες κατηγορίες πληθυσμού (π.χ συνταξιούχοι, νέοι, πολυμελείς οικογένειες, ανάπηροι). Ο κοινωνικός τουρισμός σε στενή συνεργασία με τους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης έχει συμβάλει στην περιφερειακή ανάπτυξη και στη δημιουργία θέσεων εργασίας σε περιοχές όπου δεν υπήρχε καθόλου τουρισμός. Η έννοια του κοινωνικού τουρισμού στηρίζεται σε δύο μορφές ενίσχυσης:

— ενίσχυση στον εξοπλισμό που συνίσταται σε διαφορές περιοχές που χορηγούνται από δημόσιους ή ημιδημόσιους οργανισμούς για την κατασκευή τουριστικών εγκαταστάσεων, τη διαχείριση των οποίων αναλαμβάνουν συνεταιρισμοί ή άλλες μη κερδοσκοπικές οργανώσεις.

_ενίσχυση στο άτομο που συνίσταται σε συμπλήρωμα του μισθού, το οποίο καταβάλλεται από τους εργοδότες στην εποχή των ετήσιων αδειών (επίδομα αδείας).

Ειδικότερα στην Ελλάδα ο κοινωνικός τουρισμός υλοποιείται επίσης διαμέσου της εργατικής εστίας, του υπουργείου εργασίας και του ΕΟΤ. Στην πρώτη περίπτωση τα κονδύλια προέρχονται από κρατήσεις και μισθούς των εργαζομένων που είναι οι δικαιούχοι (ουσιαστικά πρόκειται για ανταποδοτικές παροχές). Αντίθετα ο κοινωνικός τουρισμός που προωθείται από τον ΕΟΤ προέρχεται από τις δημόσιες επενδύσεις. Υπάρχουν προγράμματα θεραπευτικού τουρισμού σε συνεργασία με το ΙΚΑ, προγράμματα για τους νέους σε συνεργασία με τη γραμματεία νέας γενιάς κλπ.

Παρά τις προσπάθειες και την εμπειρία δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι ο σκοπός του κοινωνικού τουρισμού έχει επιτευχθεί απόλυτα, ακόμη και σε κράτη όπως η Γαλλία, όπου τα προγράμματα κοινωνικού τουρισμού άρχισαν να εφαρμόζονται από το 1936. Στο συνέδριο για τον κοινωνικό τουρισμό που έγινε στις Βρυξέλλες επισημάνθηκε το γεγονός της έλλειψης κάποιου θεσμικού πλαισίου για τον κοινωνικό τουρισμό καθώς και η ασθενής παρέμβαση χρηματοδότησης από μέρους των κοινοτικών ταμείων.

9β. ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ:

Ο τουρισμός δεν είναι μόνο μια οικονομική δραστηριότητα που συνδέεται αποκλειστικά με τα πρακτορεία ταξιδιών, τις μεταφορές, τον ξενοδοχειακό τομέα, αλλά και μια ανθρώπινη και πολιτιστική δραστηριότητα που έχει σχέση με την ποιότητα ζωής και το βιοτικό επίπεδο του πληθυσμού.

Σχετικά ανεξάρτητος από κλιματολογικές συνθήκες και επομένως σε θέση να παραμείνει ανεπηρέαστος από εποχιακούς παράγοντες, μπορεί να παίξει σημαντικό ρόλο για την καλύτερη κατανομή του τουρισμού. Η ανάπτυξη του έχει σημασία για την κοινότητα από πολλές πλευρές, κυρίως όμως γιατί θα προσελκύσει στην τόσο πλούσια από πολιτιστική άποψη Ευρώπη τουρίστες που προέρχονται από τρίτες χώρες και συγχρόνως θα επιτρέψει στους πολίτες της να συνειδητοποιήσουν καλύτερα την πολιτιστική τους κληρονομιά. Η επιτροπή επιθυμεί να αυξηθούν τα μέσα που διατίθεται για την αποκατάσταση και συντήρηση μνημείων στο χώρο της κοινότητας.

Μεταξύ των έργων για τη διατήρηση και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς περιλαμβάνονται το μουσείο της Μήλου, ο Παρθενώνας κ.λ.π. Πρόσφατα η κοινότητα έχει δείξει ενδιαφέρον και προς την πλευρά του τουρισμού νέων, είτε με τη μορφή της οργανωμένης ανταλλαγής

νέων, είτε με την απλούστευση των ταξιδιών των νέων μεμονωμένων ή σε ομάδες.

Ιδίως στον τομέα του νεανικού τουρισμού, όπου η αναψυχή δεν παίζει πάντα τον κυριότερο ρόλο η γνωριμία με τους λαούς και τις συνήθειες τους προωθεί παράλληλα την ιδέα της ενωμένης Ευρώπης.

9γ. ΣΥΝΕΔΡΙΑΚΟΣ:

Αποτελεί την πιο πρόσφατη υπό ανάπτυξη μορφή τουρισμού στην κοινότητα. Ο συνεδριακός τουρισμός παρουσιάζει σημαντικά πλεονεκτήματα με κυριότερο την έλλειψη εποχιακών περιορισμών. Εξασφαλίζει δηλαδή «τουριστική πελατεία» σε όλη τη διάρκεια του χρόνου και σε συνδυασμό με τον πολιτιστικό τουρισμό μπορεί να αποτελέσει σημαντικό πόλο έλξης.

Σύμφωνα με έκθεση του ΟΟΣΑ του 1988, από τα 7.000 διεθνή συνέδρια που γίνονται κάθε χρόνο, τα 4.000 επιλέγουν την Ευρώπη. Είναι φανερό πόσο σημαντικό ρόλο μπορεί να παίζει ο συνεδριακός τουρισμός στις χώρες της κοινότητας και ειδικότερα εκείνες που ευνοούνται από τις κλιματολογικές συνθήκες (Ισπανία, Πορτογαλία, Ελλάδα).

9δ. ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ:

Είναι μια ευρεία έννοια που δεν καλύπτει μόνο τον τουρισμό της υπαίθρου, αλλά κάθε δραστηριότητα στις αγροτικές περιοχές. Η επιτροπή στην προσπάθεια εξεύρεσης πιο προωθημένων μέτρων από τα ήδη υπάρχοντα, μελετά μορφές ενθάρρυνσης του τουρισμού σε συνδυασμό με την πολιτική των γεωργικών διαρθρώσεων.

Για να αντιμετωπισθούν οι μάζες των τουριστών και η υπερφόρτωση ορισμένων τουριστικών περιοχών στην Ελλάδα θα πρέπει να ανοιχτούν νέες περιοχές ιδιαίτερα στις αγροτικές. Βασική προϋπόθεση για ανάπτυξη του αγροτικού τουρισμού είναι η πραγματοποίηση έργων υποδομής γενικότερου χαρακτήρα (δρόμοι, εξηλεκτρισμός) και η ανάπτυξη τουριστικών εγκαταστάσεων (εστιατόρια, χώροι κατασκήνωσης κλπ).

10) ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η σύντομη παρουσίαση του τεράστιου θέματος τουρισμός μέσα από αυτήν την εργασία δεν αποτελεί παρά μια πρώτη προσέγγιση. Το σύνθημα «ήλιος και θάλασσα» δεν είναι πλέον αρκετό για την

προσέλευση των τουριστών. Σήμερα οι χώρες τουρισμού έχουν να αντιμετωπίσουν μια πιο απαιτητική, ανταγωνιστική και έντονα διαφοροποιημένη τουριστική αγορά με νέες υψηλής στάθμης υπηρεσίες.

Το πρόβλημα που προβάλλει για την Ελλάδα είναι να αποσπάσει όσο μεγαλύτερο μερίδιο μπορεί από την παγκόσμια τουριστική αγορά. Αυτό απαιτεί συντονισμένη προσπάθεια όλων των υπευθύνων και κυρίως από το ίδιο το κράτος. Θα πρέπει να ακολουθηθεί μια συνεπής και σταθερή πολιτική, χωρίς παρεκκλίσεις, με υπευθυνότητα και ρεαλισμό.

ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ: ΜΙΑ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΜΟΡΦΗ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

1) ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Ελλάδα έχει αρκετά περιθώρια ν' αυξήσει επιλεκτικά την τουριστική της πελατεία και ν' αξιοποιήσει τους πόρους που διαθέτει για «συμπληρωματικές» μορφές τουρισμού. Ο αγροτικός τουρισμός, προσφέρεται σαν εναλλακτική λύση, ανάμεσα στις συμπληρωματικές αυτές μορφές τουρισμού, για τον σύγχρονο άνθρωπο της «βιομηχανικής κοινωνίας» που αναζητά ένα φυσικό, απλό και ήσυχο τόπο να περάσει τις διακοπές του. Και αυτός ο τόπος δεν είναι άλλος από το ύπαιθρο με την ομορφιά και τη βλάστησή του, στοιχεία που αποτελούν σήμερα για πολλές χώρες τα πιο σημαντικά κίνητρα τουριστικής έλξης.

Το χαρακτηριστικό γνώρισμα του αγροτικού τουρισμού είναι ότι το προϊόν που προσφέρει για κατανάλωση «παράγεται» αποκλειστικά σε αγροτική περιοχή και διατίθεται χωρίς καμιά διάκριση σ' οποιοδήποτε καταναλωτή τουρίστα. Είναι μια κλασική περίπτωση τουριστικής τοποθεσίας, που ο τόπος εγκατάστασης της προσδιορίζεται από τις υπάρχουσες «πρώτες ύλες». Ο τόπος εγκατάστασης εδώ είναι η αγροτική περιοχή, οι πρώτες ύλες είναι οι φυσικοί και πολιτιστικοί πόροι της και το προϊόν που παράγεται ο «αγροτουρισμός».

2) ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Η ανάπτυξη του αγροτικού τουρισμού δεν μπορεί να γίνει πραγματικότητα μόνο επειδή «εμείς το θέλουμε». Η θέληση μας που εκφράζεται με τη λαϊκή συναίνεση και υλοποιείται με την άμεση ή έμμεση δύναμη της κρατικής παρέμβασης, μπορεί να είναι αποφασιστικός παράγοντας, αλλά δεν αρκεί μόνο αυτός. Χρειάζεται να συντρέχουν και άλλες προϋποθέσεις, όπως η παρουσία «πρώτων υλών» στις οποίες στηρίζεται η «παραγωγή» του αγροτουριστικού προϊόντος και

η ύπαρξη μιας δεδομένης αγοράς που μπορεί και θέλει να καταναλώσει αυτό το προϊόν.

Έτσι ξεχωρίζουν τρεις βασικές, συνεκτικές σε περιεχόμενο, προϋποθέσεις για την ανάπτυξη του αγροτικού τουρισμού: Η θέληση για ανάπτυξη, οι δυνατότητες παραγωγής του «προϊόντος» και η ύπαρξη καταναλωτικής αγοράς.

2α. Η θέληση για ανάπτυξη

Η θέληση του ίδιου του πληθυσμού και της κρατικής εξουσίας που εκφράζει «εν δυνάμει» για ανάπτυξη του αγροτικού τουρισμού είναι βασική προϋπόθεση. Δεν αρκεί ν' αποφασίσουμε για την ανάπτυξη, πρέπει την απόφαση αυτή να την κάνουμε πράξη. Ο μετασχηματισμός αυτός προϋποθέτει μελέτη, προγραμματισμό, οργάνωση, εξασφάλιση των απαραίτητων οικονομικών πόρων, δημιουργία της κατάλληλης υποδομής και θέσπιση του νομικού πλαισίου επέμβασης και δράσης.

Όλες αυτές οι επί μέρους ενέργειες ασφαλώς θα μετασχηματίσουν τη θέληση σε πράξη, κάνοντας πραγματικότητα την ανάπτυξη του αγροτικού τουρισμού.

2β. Οι δυνατότητες παραγωγής του προϊόντος

Ο τουρισμός γενικά και ειδικότερα ο αγροτικός τουρισμός δεν μπορεί ν' αναπτυχθεί αν δεν υπάρχουν «επί τόπου» ορισμένες προϋποθέσεις, φυσικές και πολιτιστικές, που είναι «άρρηκτα» δεμένες με το περιβάλλον. Ο εντοπισμός και η καταγραφή των φυσικών και πολιτιστικών αυτών δεδομένων, που αποτελούν την «τουριστική κληρονομιά» αποτελούν ενέργειες πρωταρχικής σημασίας, γιατί θα φέρουν στο φως τους συγκεκριμένους «τουριστικούς πόρους» και μαζί θα θέσουν σε κίνηση τη διαδικασία αξιολόγησής τους.

Μια αξιολόγηση που θα οδηγήσει τελικά στην επιλογή για «παραγωγή» της πιο πλεονεκτικής μορφής αγροτουριστικού «προϊόντος». Ο καταρτισμός ενός «άτλαντα τουριστικών πόρων» όπου θα καταγραφούν με κάθε λεπτομέρεια και επιστημονική συνέπεια, όλα του τουριστικού ενδιαφέροντος φυσικά και πολιτιστικά στοιχεία του περιφερειακού ιδιαίτερα εθνικού μας χώρου (χλωρίδα, πανίδα, γεωλογικοί σχηματισμοί, θερμοπηγές, σπήλαια, ακτές, παραλίες, λίμνες, αρχαιότητες, παραδοσιακοί οικισμοί κ.λ.π.) θ' αποτελέσει σημαντικό εργαλείο για τον εντοπισμό των δυνατοτήτων «παραγωγής» ενός συγκεκριμένου τουριστικού «προϊόντος» υπό ανταγωνιστικές συνθήκες που σημαίνει ότι θα έχει τη δυνατότητα να διεισδύει στην τουριστική αγορά.

2γ. Η ύπαρξη καταναλωτικής αγοράς

Δεν αρκεί να θέλουμε και να διαθέτουμε όλα τα μέσα για ν' αναπτύξουμε τον αγροτικό τουρισμό, ούτε να συγκεντρώνει ο τόπος συγκριτικά πλεονεκτήματα για την «παραγωγή» κάποιου «προϊόντος». Είναι προπάντων απαραίτητη προϋπόθεση για το πέρασμα του προϊόντος από την παραγωγή στην κατανάλωση, η ύπαρξη αγοράς τέτοιας που να θέλει και να μπορεί ν' απορροφήσει αυτό το προϊόν. Ξεκινώντας από τη γενικά πια αποδεκτή διαπίστωση ότι η δυσκολία σήμερα δεν είναι να παράγουμε ένα προϊόν, αλλά να το διαθέτουμε, φέρνουμε σε πρώτο πλάνο το ρόλο της αγοράς στην προώθηση του τουρισμού και ιδιαίτερα του αγροτουρισμού, που οι «προδιαγραφές» του τον καθιστούν ένα προϊόν διακριτικής ζήτησης.

Βρισκόμαστε σε μια αγορά «αγοραστών» που σημαίνει ότι αγοράζονται οι διακοπές εκείνες που επιθυμούν οι αγοραστές τουρίστες και όχι εκείνες, που θέλουν να επιβάλουν οι πωλητές παραγωγοί. Έτσι η αγορά συνδέεται οργανικά με το προϊόν στο βαθμό που το τελευταίο ανταποκρίνεται στις προτιμήσεις της. Εδώ λοιπόν μπαίνει σαν διαγνωστική λειτουργία και η έρευνα αγοράς, με την οποία προσπαθούμε να εξακριβώσουμε τις δυνατότητες που έχει μια συγκεκριμένη αγορά να απορροφήσει ένα συγκεκριμένο προϊόν.

Ο αγροτουρισμός σε καμιά περίπτωση δεν θα ολοκληρώσει τον προορισμό του, να ικανοποιήσει δηλαδή κάποιες καταναλωτικές ανάγκες, εάν δεν υπάρχει μια δεδομένη αγορά που θα έχει αυτές τις ανάγκες και παράλληλα να μπορεί με την έννοια να έχει την οικονομική δυνατότητα, να τις ικανοποιήσει.

Ο ρόλος της αγοράς με τη δυναμική της παρουσία συνιστά την πιο σημαντική προϋπόθεση για την ανάπτυξη του αγροτικού τουρισμού, αφού είναι γνωστό ότι η ζήτηση εξαρτάται από την κατανάλωση και ότι αν οι άνθρωποι, σταματούσαν να καταναλίσκουν, θα σταματούσαν και να παράγουν.

Παράγουμε λοιπόν και προσφέρουμε υπηρεσίες, γιατί υπάρχουν άνθρωποι που είναι διατεθειμένοι να τις αγοράσουν και να τις καταναλώσουν.

3) Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Ο αγροτικός τουρισμός σαν μια μορφή του γενικού τουρισμού, που «ασκείται» σε γεωργικές περιοχές, δεν μπορεί να θεωρηθεί ένα «αυτόνομο φαινόμενο» ξεκομμένο από τις «φυσικές» του πηγές, τον τουρισμό και τη γεωργία. Έτσι για να έχουμε κάποιες εκτιμήσεις για το ρόλο που μπορεί να παίξει στην όλη οικονομική και κοινωνική μας ανάπτυξη, θα πρέπει να εξεταστεί μέσα στα «φυσικά» του πλαίσια.

Η σκιαγράφηση επομένως της τουριστικής μας οικονομίας και η επισήμανση των δομών του γεωργικού τομέα, αποτελούν προϋποθέσεις, για μια προσέγγιση σε εκτιμήσεις για τη σπουδαιότητα του αγροτικού τουρισμού στην Ελλάδα. Το πιο χαρακτηριστικό γνώρισμα του ελληνικού τουρισμού είναι η διασπορά σ' ολόκληρο τον εθνικό χώρο της τουριστικής προσφοράς.

Ο περιφερειακός χαρακτήρας του ελληνικού τουρισμού αποδεικνύεται και από το γεγονός ότι περίπου το 80% των διανυκτερεύσεων των ξένων τουριστών πραγματοποιούνται σε περιφερειακά τουριστικά κέντρα και ότι το 60% συγκεντρώνονται σε τρία νησιωτικά συγκροτήματα (Κρήτη, Νησιά Αιγαίου, Ιόνια Νησιά).

Αλλά και των ημεδαπών τουριστών η ροή στον εθνικό χώρο κατευθύνεται προς την περιφέρεια. Η ιδιορρυθμία ενός μεγάλου μέρους των εσωτερικών μετακινήσεων συνίσταται στο γεγονός ότι οι «διακοπές» γίνονται στο πατρικό σπίτι του χωριού, που σχετικά πρόσφατα έχει εγκαταλειφθεί.

Η γεωργική διασπορά των τουριστικών μας πόρων, η συγκέντρωση της διεθνούς τουριστικής μας ζήτησης στην περιφέρεια (ηπειρωτική και νησιωτική) και η φυγόκεντρη δύναμη του προσωρινού «μετανάστη» των αστικών κέντρων προς τη «γενέτειρα» αποτελούν βασικά στοιχεία που μπορούν να στηρίξουν την ανάπτυξη του αγροτουρισμού στην Ελλάδα.

Η δομή της γεωργίας μας μέσα στην οποία εντάσσεται και ο αγροτουρισμός είναι τέτοια, που σε σύγκριση με τον δυναμικό τουρισμό, παρουσιάζει μια εντελώς διαφορετική εικόνα. Το πιο χαρακτηριστικό γνώρισμα του γεωργικού τομέα, είναι η πληθυσμιακή συρρίκνωση των αγροτικών περιοχών.

Μια σειρά από ιστορικούς, κοινωνικούς και οικονομικούς λόγους (οικιστική διασπορά, πολυτεμαχισμός του κλήρου, μικρός κλήρος, φτώχεια του εδάφους, χαμηλή παραγωγικότητα, χαμηλό εισόδημα,

έλλειψη κοινωνικής και πολιτιστικής υποδομής κ.λ.π.) οδήγησαν στην αστικοποίηση (εσωτερικές μετακινήσεις) ή μεταναστευτική φυγή, τον αγροτικό πληθυσμό.

Κάτι επίσης χαρακτηριστικό για τον αγροτικό πληθυσμό είναι ότι η φθίνουσα εξέλιξη της φυσικής του αύξησης είναι εντονότερη από εκείνη των άλλων κατηγοριών πληθυσμού (αστικού, ημιαστικού). Είναι μια διαπίστωση κι αυτή που δημιουργεί πρόσθετους προβληματισμούς για την επιβίωση του πληθυσμού της αγροτικής περιφέρειας, καθώς εντάσσεται, μέσα σ' ένα σύνθετο πλέγμα πολλών και από διαφορετικές κατευθύνσεις παραμέτρων της ελληνικής πραγματικότητας.

Στη συρρίκνωση του αγροτικού πληθυσμού περιοχών που βρίσκονται στην περιφέρεια μεγάλων τουριστικών κέντρων, συνέβαλε σε κάποιο βαθμό και ο ίδιος ο τουρισμός με τους συμφερότερους όρους εργασίας και αμοιβής που προσφέρει.

Παρόλη αυτή τη μαζική έξοδο, οι αγροτικοί οικισμοί που ξεπερνούν τις 10.000, εξακολουθούν να προσφέρονται ως τόποι για να φιλοξενήσουν τον κόσμο που θα τους επισκεφτεί. Τονίσαμε με έμφαση το πληθυσμιακό πρόβλημα της αγροτικής υπαίθρου, γιατί αυτό είναι το «χειροπιαστό» αποτέλεσμα, μιας σειράς καταστάσεων που είναι γνωστές και δεν εξετάζονται εδώ.

Η υπαίθρος χρειάζεται ανθρώπους για να επιβιώσει και μάλιστα ανθρώπους παραγωγικής ηλικίας... Να γιατί το δημογραφικό πρόβλημα, πρόβλημα ποσοτικό και ποιοτικό έχει άμεση προτεραιότητα.

Μέσα λοιπόν απ' αυτές τις συμπληγάδες μιας δραστηριότητας που ευημερεί (τουρισμός) και μιας που φθίνει δημογραφικά τουλάχιστον (γεωργία) πως μπορεί να περάσει ο αγροτικός τουρισμός και να περάσει μάλιστα με επιτυχία; Καταρχήν πρέπει να τονίσουμε κάτι σημαντικό: ο αγροτουρισμός δεν είναι πανάκεια που θα λύσει το αγροτικό πρόβλημα στις προβληματικές περιοχές. Μπορεί όμως να το απαλύνει και σε μερικές περιπτώσεις να πλησιάσει τη λύση του, πράγμα όχι λίγο.

Είναι πάντως γεγονός ότι ο αγροτουρισμός θα ωφεληθεί τόσο από τον ανερχόμενο τουρισμό παίρνοντας το μερίδιο που μπορεί ν' αποσπάσει, όσο και από την προβληματική γεωργία, στο βαθμό που η προβληματικότητα ενεργεί σαν κίνητρο-ερέθισμα, για ανάληψη «σωστικών» πρωτοβουλιών.

Ο αγροτουρισμός πρέπει και μπορεί ν' αναπτυχθεί για να βοηθήσει αποτελεσματικά τη συγκράτηση του πληθυσμού στις προβληματικές αγροτικές περιοχές, εξασφαλίζοντας του τις απαραίτητες υλικές και πολιτιστικές παροχές, που θα εξουδετερώνουν τη τάση για φυγή μέσου του μηχανισμού απόκτησης συμπληρωματικού εισοδήματος.

Η συγκράτηση του πληθυσμού στην υπαίθρο με την εξασφάλιση συμπληρωματικού εισοδήματος στην αγροτική οικογένεια είναι το πρώτιστο καθήκον. Από εκεί και πέρα μέσα από τις δυνατότητες του

αγροτουρισμού, ακολουθεί η αξιοποίηση του γεωργικού μόχθου (παραγωγή), η διεύρυνση της δραστηριότητας του σε μεταποιητικούς τομείς (παραδοσιακή βιοτεχνία, λαϊκή τέχνη), η προστασία και προβολή του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος, η αναζωογόνηση των παραδοσιακών οικισμών, η βελτίωση της κοινωνικής και πολιτιστικής υποδομής της περιοχής, η διεύρυνση γενικά του ορίζοντα των ενδιαφερόντων του αγρότη κ.λ.π.

Ο αγροτουρισμός έχει μια ιδιαίτερη σημασία για την Ελλάδα, όχι μόνο γιατί μπορεί να συμβάλει στη συγκράτηση του πληθυσμού στις προβληματικές αγροτικές περιοχές, αλλά κύρια ν' αλλάζει την εικόνα της ελληνικής υπαίθρου.

4) ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΗ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ ΓΙΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΑΓΡΟΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Η επισήμανση των περιοχών του ελληνικού χώρου, που προσφέρονται για ανάπτυξη του αγροτικού τουρισμού σε κάποια μορφή, δεν είναι μια απλή διαδικασία με την οποία κανείς «οίκοθεν» υπό την πίεση κάποιων πολιτικών επιλογών της στιγμής, μπορεί να επισημάνει ορισμένες περιοχές «επί χάρτου» και να τις προτείνει για ανάπτυξη. Αναφερόμαστε κύρια στην προγραμματισμένη ανάπτυξη με κρατική παρέμβαση και λιγότερο στην αυτόνομη, όπου η παρέμβαση εκδηλώνεται διακριτικά για αποτροπή από ενδεχόμενες εκτροπές.

Χρειάζεται καταρχήν αποτύπωση και επισήμανση των στοιχείων «αγροτουριστικής έλξης» κάθε περιοχής και στη συνέχεια αξιολόγηση και ιεράρχηση των προτεραιοτήτων ώστε η επιλογή των περιοχών ανάπτυξης, αντικειμενικά πια, να έχει το τεκμήριο της εμπιστοσύνης, του ρεαλισμού και της προοπτικής.

Ωστόσο θα πρέπει να τονίσουμε ότι κατά την επιλογή των περιοχών για ανάπτυξη του αγροτουρισμού, είναι ανάγκη στην πρώτη τουλάχιστον «πειραματική» φάση, να συντρέχουν οπωσδήποτε οι ακόλουθες προϋποθέσεις:

- Η αγροτική περιοχή, όπως έχει ήδη προσδιοριστεί, να είναι προβληματική. Αυτή η προϋπόθεση είναι βασική γιατί προβλέπεται και από τις προδιαγραφές της ΕΟΚ για ένταξη στα προγράμματα που ενισχύονται από τα ταμεία της κοινότητας.

Τέτοιες προβληματικές περιοχές για ανάπτυξη αγροτικού τουρισμού στην Ελλάδα έχουν χαρακτηριστεί από τα ολοκληρωμένα μεσογειακά προγράμματα (ΟΛΠ). Τα ποσά αυτά προορίζονται για προγράμματα στέγασης τουριστικής προώθησης, μεταφορών και αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, στις αγροτικές περιοχές. Όπως φαίνεται πρόκειται για ολόκληρο σχεδόν τον εθνικό μας χώρο, εκτός βέβαια από τις αστικές

περιοχές. Πρέπει να σημειώσουμε εδώ ότι η «προβληματικότητα» συνδέεται σε μια δεδομένη κατάσταση της περιοχής, που δεν της επιτρέπει όχι μόνο αυτοδύναμη ανάπτυξη, αλλά ούτε καν ανάπτυξη με τα «συμβατικά» τα προβλεπόμενα δηλαδή από τους αναπτυξιακούς νόμους, κίνητρα ανάπτυξης.

Ο βαθμός προβληματικότητας μιας περιοχής, όταν συνδέεται με διαφοροποιημένα αναπτυξιακά κίνητρα έχει δημιουργήσει στο παρελθόν αρκετά προβλήματα, σε επίπεδο κύρια ομοειδών επενδύσεων. Το μικρό μέγεθος της αγροτουριστικής δραστηριότητας σε συνδυασμό και με τον έντονο κοινωνικό της χαρακτήρα, νομίζουμε ότι θα δικαιολογήσει την οποιαδήποτε ακραία προβληματική διαφοροποίηση.

- Η αγροτική περιοχή να διαθέτει τα φυσικά και πολιτιστικά εκείνα στοιχεία, τους «αγροτουριστικούς πόρους» που διαμορφώνουν τη συγκεκριμένη μορφή αγροτουρισμού. Χωρίς αυτά τα δεδομένα, τις τοπικές «πρώτες ύλες» (παραλίες, λίμνες, δάση, χιόνια, σπήλαια, θερμοπηγές, φυσικοί μετασχηματισμοί, τοπίο φυσικού κάλους, μνημεία πολιτισμού κλπ.) δεν μπορεί να γίνει λόγος για ανάπτυξη αγροτικού τουρισμού τον οποίο θα προτιμούν άνθρωποι που επιλέγουν ελεύθερα τον τόπο διακοπών τους, συνδυάζοντας την ανάπαυση με διάφορες προσωπικές-ψυχικές τέρψεις και ψυχαγωγικές δραστηριότητες. Κανένας δεν πηγαίνει στις διακοπές του, μόνο να φαιει και να κοιμηθεί! Αυτό θα μπορούσε να το κάμει πιο άνετα στο σπίτι του...Χωρίς μάλιστα να πληρώσει...

- Ο αγροτουρισμός της περιοχής να έχει προσπέλαση στην αγορά, στους τόπους προέλευσης των τουριστών ή στους μηχανισμούς διακίνησης των τουριστών. Αυτή είναι η πιο βασική προϋπόθεση αφού ξέρουμε ότι η δυσκολία σήμερα δεν είναι να παράγουμε αλλά να διαθέτουμε ένα προϊόν, όταν μάλιστα συμβαίνει το προϊόν αυτό να μην είναι βασικής ανάγκης και να προσφέρεται και από άλλους σε συμφερότερους ίσως όρους.

Σήμερα στην Ελλάδα δεν υπάρχει «αυτόνομος» αγροτουρισμός με την έννοια ότι υπάρχουν περιοχές που αυτοεξυπηρετούνται τουριστικά και συνεπώς μπορούν απευθείας ν' απευθυνθούν στη πρωτογενή αγορά. Συνήθως οι αγροτουριστικές «εστίες» όπου υπάρχουν, λειτουργούν δορυφορικά στην περιφέρεια καθιερωμένων τουριστικών κέντρων, που όχι μόνο εξυπηρετούνται από την τουριστική υποδομή των κέντρων αυτών (προσπέλαση, κοινωνικές υπηρεσίες κ.λ.π.) αλλά κύρια τροφοδοτούνται με πελατεία από το ίδιο εμπορικό κύκλωμα.

Πολλές φορές μάλιστα οι διακοπές σε αγροτικό κατάλυμα είναι ένα μέρος του πακέτου των προσφερόμενων διακοπών. Βέβαια η δορυφορική αυτή σχέση-εξάρτηση αναφέρεται κύρια στον διεθνή τουρισμό και όχι

στον εσωτερικό τουρισμό, όπου τον ρόλο του «δορυφορούμενου» παίζει το μεγάλο αστικό κέντρο, η Αθήνα, η Θεσσαλονίκη, ο Βόλος, η Πάτρα κτλ., στην περιφέρεια του οποίου αναπτύσσεται ο αγροτουρισμός.

- Οι κάτοικοι της αγροτικής περιοχής ν' αποδεχθούν τον αγροτουρισμό και να συμμετάσχουν ενεργά στις επιχειρηματικές δραστηριότητες. Αυτή είναι θεμελιακή προϋπόθεση γιατί είναι πια γνωστό πως στην εποχή μας κανένας τόπος δεν αναπτύσσεται με το «ζόρι», όταν οι κάτοικοι του δεν συμφωνήσουν με την ανάπτυξη που τους επιβάλλουν. Η απόδοχή αυτή, πρέπει να είναι έκφραση ελεύθερης και αβίαστης βούλησης που θα διαμορφωθεί από μια διαλογική διαδικασία, όπου θα εξετάστουν τα «υπέρ» και τα «κατά» της ανάπτυξης του αγροτουρισμού.

Κάτω απ' αυτές τις συνθήκες αποδοχής οι κάτοικοι της αγροτικής περιοχής αυτοδεσμεύονται όχι μόνο σε επίπεδο ανοχής, αλλά κύρια, σε επίπεδο ενεργούς συμμετοχής στο παραγωγικό κύκλωμα του αγροτουρισμού. Η προσωπική αυτή συμμετοχή του πληθυσμού μετατρέπει την προσπάθεια, από τα πράγματα, σε συλλογική δράση που είναι κι αυτή βασική προϋπόθεση επιτυχίας.

5) ΜΕΤΡΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΑΓΡΟΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ.

Ο αγροτουρισμός από τη φύση του και από τους στόχους που επιδιώκει, δεν μπορεί τουλάχιστον για την ελληνική πραγματικότητα, ν' αφηθεί ελεύθερος στον μηχανισμό μιας αυτόνομης ανάπτυξης. Και τούτο γιατί ακόμα κι αν αναπτυχθούν κάποιες πρωτοβουλίες αυτής της μορφής είναι σχεδόν βέβαιο ότι για να επιβιώσουν θα γίνουν αρκετές θυσίες σε βάρος του φυσικού και πολιτιστικού μας περιβάλλοντος. Υπάρχουν δυστυχώς τέτοια παραμορφωτικά παραδείγματα αυτόνομης ανάπτυξης, ευτυχώς λίγα, που ανάγκασαν το κράτος να επέμβει «πυροσβεστικά». Η «πυροσβεστική» επέμβαση δεν είναι βέβαια λύση. Χρειάζεται πρόληψη και «αγωγή», λειτουργίες δηλαδή που θα ελέγχουν και θα κατευθύνουν την ανάπτυξη του αγροτουρισμού. Αυτές οι λειτουργίες εκφράζονται μέσα από μια σειρά μέτρων και από διάφορες πολιτικές κατευθύνσεων, που τείνουν να κάμουν πράξη τους αναπτυξιακούς στόχους του αγροτουρισμού.

Τα μέτρα και οι πολιτικές για την ανάπτυξη του αγροτικού τουρισμού στην χώρα μας έχουν σχεδόν διατυπωθεί «έμμεσα» κατά την ανάλυση των επί μέρους θεμάτων που προηγήθηκαν. Έτσι θα περιοριστούμε εδώ

να καταγράψουμε μερικά από τα πιο βασικά, που νομίζουμε ότι πρέπει ιδιαίτερα να τονιστούν.

A) Καταγραφή όλων των φυσικών και πολιτιστικών στοιχείων του εθνικού μας χώρου, που αποτελούν τις «πρώτες ύλες» του αγροτουρισμού, καθώς και τις υπάρχουσες εστίες αγροτουρισμού στην Ελλάδα, με σκοπό τον καταρτισμό ενός «Χάρτη Αγροτουρισμού», που θα περιλαμβάνει δύο μέρη: στο ένα μέρος θα καταγράφονται τοπογραφικά όλα τα φυσικά και πολιτιστικά στοιχεία στα οποία στηρίζεται η ανάπτυξη του αγροτικού τουρισμού και στο άλλο θα περιγράφονται με μορφή οδηγού οι υπάρχουσες αγροτουριστικές περιοχές και τα διάφορα ειδικά κέντρα αγροτικού τουρισμού (σύνθετες μορφές).

B) Καθορισμός πλαισίου γενικών αρχών, που θα διέπουν την ανάπτυξη του αγροτικού τουρισμού και θα καλύπτουν όλες τις δραστηριότητες από τη φάση της «παραγωγής» μέχρι τη φάση της διάθεσης του αγροτουριστικού προϊόντος. Ιδιαίτερα πρέπει να καθοριστεί με σαφήνεια η έννοια του αγροτουρισμού σαν συμπληρωματικής ευκαιριακής δραστηριότητας του αγρότη και να διακριθεί από τις παρόμοιες επαγγελματικές τουριστικές δραστηριότητες. Μια πρώτη προσέγγιση προς την κατεύθυνση αυτή μπορεί να θεωρηθεί και η μελέτη αυτή.

Γ) Δημιουργία της απαραίτητης αγροτουριστικής υποδομής και ανωδομής (προβολή τουριστικών πόρων, δρόμοι, μεταφορικά μέσα, καταλύματα, κέντρα ψυχαγωγίας κ.λ.π.) καθώς και της αναγκαίας αστικής και κοινωνικής υποδομής, για την υποδοχή και εξυπηρέτηση των τουριστικών ρευμάτων.

Δ) Καταρτισμός γενικού προγράμματος αγροτουρισμού σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο καθώς επίσης και ειδικών προγραμμάτων με τις προβλεπόμενες από την ΕΟΚ προδιαγραφές για τη χρηματοδότησή τους από τα κοινοτικά ταμεία (ΕΠΤΑ, ΕΓΠΕ, ΕΚΤ, ΜΟΠ).

Ε) Χαρακτηρισμός άμεσης προτεραιότητας για ανάπτυξη αγροτουρισμού των προβληματικών περιοχών με ιδιαίτερη έμφαση στις παραμεθόριες περιοχές, όπου γενικότεροι εθνικοί λόγοι επιβάλλουν σωστικές παρεμβάσεις.

Στ) Εξασφάλιση της απαραίτητης συναίνεσης των κατοίκων της περιοχής για ανάπτυξη του αγροτουρισμού, μέσα από δημοκρατικές διαδικασίες, όπου θα συνειδητοποιούνται όχι μόνο τα οφέλη, αλλά και οι θυσίες που συνεπάγει η ανάπτυξη αυτή για τον γηγενή πληθυσμό.

Ζ) Θέσπιση μηχανισμών σωστικών επεμβάσεων, που θα αποτρέπουν παραμορφωτικές καταστάσεις, οφειλόμενες στις ανεξέλεγκτες δραστηριότητες της αυτόνομης τουριστικής ανάπτυξης στις αγροτικές περιοχές.

Η) Θέσπιση μέτρων ελαχιστοποίησης των εκροών αγροτουριστικού εισοδήματος από την περιοχή και εξασφάλισης κινήτρων για ανάληψη πρωτοβουλιών από τον γηγενή πληθυσμό (ενθάρρυνση επιχειρηματικής εντοπιότητας).

Θ) Εξασφάλιση απαραίτητων προϋποθέσεων στον αγρότη της αγροτουριστικής περιοχής για ανάπτυξη παράλληλων δραστηριοτήτων του μεταποιητικού τομέα, που θα καλύπτουν τις καταναλωτικές και «προσωπικές» ανάγκες των τουριστών (είδη λαϊκής τέχνης, ενθύμια, λειτουργικά είδη, διακοσμητικά κ.λ.π.).

Ι) Διατήρηση της οικολογικής ισορροπίας στον αγροτικό χώρο με τη σωστή χρήση της γης, την προστασία της χλωρίδας και πανίδας και γενικά τη διαφύλαξη της πολιτιστικής και τουριστικής κληρονομιάς μας.

Ια) Αποκατάσταση των αγροτικών σπιτιών στους παραδοσιακούς οικισμούς για εξυπηρέτηση των αναγκών του αγροτουρισμού, με τη θέσπιση ειδικών κινήτρων που θα διευκολύνουν την αναστήλωση και με τη ρύθμιση του ιδιοκτησιακού καθεστώτος σε περιπτώσεις μακρόχρονης εγκατάλειψης.

Ιβ) Καταρτισμός ειδικών προγραμμάτων επαγγελματικής επιμόρφωσης των αγροτών σε θέματα που αφορούν τις τουριστικές διαδικασίες και δραστηριότητες για να μπορέσουν ν' ανταποκριθούν στις απαιτήσεις του αγροτουρισμού.

Ιγ) Δημιουργία του απαραίτητου οργανωτικού φορέα, που θ' αναλάβει να «ποδηγετήσει» τον αγροτικό τουρισμό, τόσο στον τομέα του προγραμματισμού και της ανάπτυξης, όσο και στον τομέα του marketing.

Ιδ) Προτίμηση με θέσπιση οικονομικών κινήτρων, των κοινωνικών φορέων (ΟΤΑ, Γεωργικοί Συνεταιρισμοί, Εταιρίες λαϊκής βάσης κ.λ.π.), για ανάληψη πρωτοβουλιών ανάπτυξης αγροτουριστικών δραστηριοτήτων.

Ιε) Δημιουργία πρότυπων κρατικών αγροκτημάτων, για ανάπτυξη αγροτουρισμού μέσα στο αγρόκτημα και για τη χρησιμοποίησή τους σαν κέντρων εφαρμογής προγραμμάτων εκπαιδευτικού αγροτουρισμού.

Ιστ) Θέσπιση κινήτρων «παλιννόστησης» των εσωτερικών μεταναστών στις περιοχές της καταγωγής τους, τόσο για ανάληψη επιχειρηματικών πρωτοβουλιών, όσο και για κατανάλωση των τουριστικών υπηρεσιών του τόπου με την ιδιότητα του προσωρινού επισκέπτη-τουρίστα.

Ιζ) Προώθηση των μορφών αγροτουρισμού, που παρουσιάζουν για την Ελλάδα συγκριτικά πλεονεκτήματα, όπως ο «γαλαζοπράσινος» τουρισμός στις παρυφές των τουριστικών και αστικών κέντρων και οι σύνθετες μορφές αγροτουρισμού όπως τα κέντρα ιαματικού τουρισμού, τα χιονοδρομικά κέντρα, τα αθλητικά κέντρα κ.λ.π.

Ιη) Χρησιμοποίηση όλων των τεχνικών και των λειτουργιών του marketing στον αγροτουρισμό με ιδιαίτερη έμφαση στην έρευνα της αγοράς, στη διαμόρφωση και προώθηση του προϊόντος και στη διαφήμιση, με την οποία θα πρέπει να προβάλλεται και το ιδεολογικό στοιχείο του αγροτουρισμού.

Τα παραπάνω προτεινόμενα μέτρα και οι περιγραφόμενες κατευθύνσεις, είναι εντελώς ενδεικτικά και χαράσσουν τα πλαίσια μέσα στα οποία η υπεύθυνη ηγεσία μπορεί να καθορίσει την ακολουθούμενη πολιτική στον τομέα του αγροτουρισμού, λαμβάνοντας βέβαια υπόψη τόσο τους στόχους που θέσαμε, όσο και τις ξένες εμπειρίες που αναπτύξαμε, προσαρμοσμένες πάντα στα δεδομένα της ελληνικής πραγματικότητας.

6) ΜΟΡΦΕΣ ΑΓΡΟΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΓΙΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Οι κυρίαρχες μορφές αγροτουρισμού σε διεθνές επίπεδο είναι, όπως είδαμε, οι διακοπές σε αγροτικά καταλύματα (αγροικίες) που βρίσκονται μέσα στον αγροτικό οικισμό. Κάποιες παραλλαγές των αγροτικών καταλυμάτων, ιδιαίτερα στη Γαλλία, εξυπηρετούν ειδικές κατηγορίες ταξιδιωτών-τουριστών (κατασκηνωτές, διερχόμενοι, παιδικές κατασκηνώσεις).

Η Ελλάδα με τη μεγάλη οικιστική της διασπορά, με την πολυνησιακή της συγκρότηση, με την αποκεντρωμένη μνημειακή της τοπογραφία, με το εναλλασσόμενο τοπίο, με τις μορφολογικές της αντιθέσεις και με τις διαφοροποιημένες κλιματολογικές της συνθήκες,

συγκεντρώνει τις προϋποθέσεις για ανάπτυξη μιας πλατιάς κλίμακας μορφών αγροτουρισμού.

Οι μορφές αυτές μπορούν να καταταχθούν σε δύο κατηγορίες: πρώτο στον αμιγή αγροτουρισμό, όπου οι φιλοξενούμενοι-τουρίστες, πέρα από τον κύριο προορισμό τους (διακοπές-ανάπαυση), ασχολούνται είτε με αγροτικές εργασίες κατά κανόνα στο αγρόκτημα (περιποίηση ζώων, άρμεγμα, τυροκομία, θερισμός, τρυγητός, λιομάζεμα, οπωροκήπευτική, μελισσοκομία, κ.λ.π.), είτε και πολλές φορές παράλληλα, με ψυχαγωγικές δραστηριότητες, απ' αυτές που τους προσφέρει το περιβάλλον της αγροτικής περιοχής (κολύμπι, ψάρεμα, πεζοπορία, ορειβασία, κυνήγι, ιππασία κ.λ.π.).

Δεύτερο στον σύνθετο αγροτουρισμό, όπου οι τουρίστες, πέρα από τις παραπάνω δραστηριότητες, που μπορούν ν' αναπτύξουν μάλλον περιθωριακά, ικανοποιούν κύρια, κάποιες προσωπικές ανάγκες τους, που εξειδικεύουν τον αγροτουρισμό της περιοχής (υγείας, αθλητισμού, φυσιολατρίας, θρησκείας, πολιτισμού κ.λ.π.).

1) Στην πρώτη κατηγορία του **αμιγή αγροτουρισμού**, μπορούμε να διακρίνουμε τις ακόλουθες μορφές-τοποθεσίες:

1^α. Αγροκτήματα διακοπών:

Πρόκειται για μεγάλα συνήθως αγροκτήματα, όπου οι πελάτες-τουρίστες, μπορούν να φιλοξενηθούν είτε σε ξεχωριστούς ξενώνες, είτε σε δωμάτια της αγροικίας και ν' απασχοληθούν κατά τη διάρκεια των διακοπών τους και με αγροτικές εργασίες. Τέτοιου είδους αγροκτήματα είναι άγνωστα στην Ελλάδα.

Ωστόσο θα μπορούσε πειραματικά να ξεκινήσει κάποια προσπάθεια με τη δημιουργία αγροικιών σε αγροκτήματα που ανήκουν στο κράτος, στα πανεπιστήμια (γεωπονικές και δασοπονικές σχολές), ή σε άλλους δημόσιους οργανισμούς και στην εκκλησία, όπου μάλιστα μαζί με τη φιλοξενία-διακοπές, θα προσφέρονταν και επιμορφωτικά προγράμματα εργασίας στην αγροτική οικονομία.

Αυτά τα προγράμματα εργασίας θ' απευθύνονται κύρια στους φοιτητές και στα στελέχη των συνεταιριστικών οργανώσεων. Ένα τέτοιο πρόγραμμα «διακοπές-εργασία» φοιτητών σε αγρόκτημα του πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης είχε θετικά αποτελέσματα.

Σημειώνουμε ότι η επαγγελματική επιμόρφωση των γεωργών ανήκει στους τομείς που ενισχύονται από την ΕΟΚ και επομένως και από την άποψη αυτή η προώθηση του αγροτουρισμού σε αγροκτήματα διακοπών είναι χρήσιμη και ωφέλιμη.

1β. Αγροτουριστικά χωριά:

Πρόκειται για αγροτικούς οικισμούς που προσφέρουν φιλοξενία σε δωμάτια σπιτιών ή σε ξεχωριστά σπίτια-ξενώνες και όπου, οι φιλοξενούμενοι-τουρίστες περνούν τις διακοπές τους, ασχολούμενοι με αγροτικές εργασίες ή με ψυχαγωγικές δραστηριότητες, που τους προσφέρει ο αγροτικός τρόπος ζωής, ή το ύπαιθρο (ιππασία, κυνήγι, πεζοπορία, κολύμπι κ.λ.π.).

Είναι η μορφή αγροτουρισμού, που αναπτύσσεται αυτή τη στιγμή στην Ελλάδα αυτόνομα με τις δυνάμεις της αγοράς, στην περιφέρεια των καθιερωμένων τουριστικών κέντρων, που έχουν απαραίτητα προσπέλαση στη θάλασσα.

Η χωρική διεύρυνση των αγροτουριστικών χωριών από την επιρροή των τουριστικών και αστικών κέντρων κι έμμεσα της θάλασσας, θα συντελείται στο βαθμό, που η κρατική παρέμβαση θα δημιουργήσει τις συνθήκες για ίσους όρους προσπέλασης στην τουριστική αγορά.

Αυτό, θα γίνει σε μια δεύτερη φάση ανάπτυξης του αγροτουρισμού στην Ελλάδα, όπου οι τουρίστες θα έχουν λόγους να προτιμούν και το βουνό εξίσου, όσο προτιμούν σήμερα τη θάλασσα.

1γ. Ψαροχώρια:

Είναι τα παραλιακά χωριά και κύρια οι νησιωτικοί οικισμοί, όπου οι προσφερόμενες διακοπές συνδέονται άμεσα με τη ζωή των ψαράδων και με τις ψυχαγωγικές δραστηριότητες της θάλασσας. Πρόκειται για τους πιο πολυσυζητημένους σήμερα τόπους αγροτουρισμού, όπου οι τουρίστες φιλοξενούνται σε απλά καταλύματα και περνούν τις διακοπές τους ανάμεσα στη θάλασσα, στο καφενείο του χωριού, στη φιλική συζήτηση με τον ψαρά και τον αγρότη και στο ομαδικό γλέντι-φαγοπότι, που είναι καθημερινή πράξη της ζωής του χωριού.

Και η πελατεία της μορφής αυτής σήμερα εξαρτάται σ' ένα μεγάλο βαθμό από το πιο κοντινό τουριστικοαστικό κέντρο, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι τα ψαροχώρια δεν διατηρούν μια αυτοδύναμη υπόσταση για ορισμένους «αναχωρητές», που παρακάμπτοντας τα εμπορικά κυκλώματα αναζητούν ένα ήσυχο και γαλήνιο τόπο για αυτοσυγκέντρωση, διαλογισμό και ατένιση.

Η αύρα της θάλασσας και το πρωινό αγιάζι του νησιού, διευκολύνουν αυτές τις λειτουργίες. Σ' αυτούς τους τόπους οι άνθρωποι, όχι μόνο ξεκουράζονται-χαλαρώνουν, αλλά «θεραπεύονται» έστω και παροδικά από το άγχος, την αρρώστια της εποχής μας.

1δ. Παραδοσιακοί οικισμοί:

Οι παραδοσιακοί οικισμοί δεν διαφέρουν «λειτουργικά» από τις προηγούμενες μορφές αγροτουρισμού, γιατί έχουν τις ίδιες χρήσεις κι εξυπηρετούν τις ίδιες ανάγκες ανάπαυσης και ψυχαγωγίας των τουριστών της αγροτικής περιοχής. Η μόνη διαφορά είναι η αρχιτεκτονική όψη τους και η «πολεοδομική» οργάνωση τους, που έχουν έντονα στοιχεία από τη λαϊκή παράδοση του τόπου και από την κοινωνική οργάνωση των κατοίκων τους.

Αυτά τα στοιχεία που συνθέτουν ένα «μνημειακό σύνολο», λειτουργούν σαν πόλος έλξης επισκεπτών σε σημείο που απ' αυτό και μόνο το λόγο, οι παραδοσιακοί οικισμοί τείνουν να εξελιχθούν σε αυτοδύναμα τουριστικά κέντρα κι έτσι μέσα από τον τουρισμό να αναβιώσουν.

Πρέπει να σημειώσουμε ότι η αναστηλωτική διαδικασία των οικισμών αυτών αρκετοί απ' αυτούς είναι σε μεγάλο βαθμό εγκαταλελειμμένοι πέρα από τις χρονοβόρες γραφειοκρατικές διατυπώσεις που απαιτεί η προστατευτική νομοθεσία, αντιμετωπίζει και δύο σοβαρά προβλήματα: ένα οικονομικό κι ένα νομικό.

Το οικονομικό, που είναι πρόβλημα των κατοίκων του οικισμού, συνίσταται στο γεγονός ότι μεταξύ του κόστους μιας συνηθισμένης κατασκευής και μιας αναστηλωτικής (παραδοσιακά υλικά, ακριβοπληρωμένοι μάστορες κ.λ.π.) υπάρχει σημαντική διαφορά, που ξεπερνά τα όρια αντοχής του φτωχού συνήθως ιδιοκτήτη. Εδώ πρέπει να έλθει το κράτος και όχι μόνο να καλύψει τη διαφορά αυτή, αλλά και να επιδοτήσει γενναία το συνολικό κόστος.

Το νομικό πρόβλημα συνδέεται με το ιδιοκτησιακό καθεστώς, που είναι έντονο σε οικισμούς που έχουν εγκαταλειφθεί από πολλά χρόνια, όπου δύσκολα μπορούν ν' αναγνωριστούν οι σημερινοί ιδιοκτήτες ή και όταν αναγνωριστούν, αρνούνται να συναινέσουν στην αναστήλωση κι αξιοποίηση των παραδοσιακών σπιτιών.

Στις προσπάθειες για αναβίωση των παραδοσιακών οικισμών της Χάλκης και του Καστελόριζου για τουριστική αξιοποίηση, εμφανίστηκαν τέτοια ανυπέβλητα εμπόδια κι έγιναν προτάσεις για νομοθετική ρύθμιση του ζητήματος. Το ζωντάνεμα των παραδοσιακών οικισμών δεν ικανοποιεί μόνο τις ανάγκες του αγροτουρισμού, αλλά κύρια συμβάλει αποφασιστικά στην διατήρηση της πολιτιστικής μας κληρονομιάς.

1^ε. Ορεινά χωριά:

Πρόκειται για αγροτικούς οικισμούς που βρίσκονται σε ορεινές περιοχές και προσφέρουν φιλοξενία σε τουρίστες, οι οποίοι προτιμούν το βουνό και τις ψυχαγωγικές δραστηριότητες που προσφέρουν (ορειβασία, υλοτομία, τυροκομία κ.λ.π.). Το ορεινό χωριό προσφέρεται και για «αεροθεραπεία» για ανθρώπους που έχουν ανάγκη από τον καθαρό αέρα του βουνού.

Στην Ελβετία όλα τα ορεινά χωριά που διαθέτουν τα γνωστά «σανατόρια», σήμερα λειτουργούν σαν «κέντρα υγείας», προσφέροντας στους τουρίστες-ασθενείς ένα «θεραπευτικό» πρόγραμμα (cur), που περιλαμβάνει υγιεινή τροφή, περιπάτους, ατμόλουτρα (sauna), γυμναστική κ.λ.π.

Το ορεινό χωριό είναι μια μικρή παραλλαγή του αγροτουρισμού του χωριού, που εμφανίζεται σαν η κλασική μορφή προσφοράς αγροτικού τουρισμού.

1στ. Χωριά ιδιαίτερου φυσικού κάλλους:

Πρόκειται για χωριά που βρίσκονται σε προνομιακές από τη φύση τοποθεσίες, στις όχθες λίμνης ή ποταμού, σε βουνοπλαγιές, σε βιότοπους, σε χαράδρες, ή ακόμα σε φυσικούς μετασχηματισμούς (Μετέωρα, καταρράχτες, ηφαίστεια, απολιθωμένα δάση, σπήλαια κ.λ.π.) όπου οι τουρίστες ξεκουράζονται απολαμβάνοντας την ομορφιά της φύσης και τη θαλπωρή των απλών καταλυμάτων κοντά στις φιλόξενες αγροτικές οικογένειες.

Είναι κι αυτή μια παραλλαγή των άλλων μορφών αγροτουρισμού, με χαρακτηριστικό γνώρισμα την ιδιαιτερότητα του φυσικού κάλλους, που πολλές φορές κατοχυρώνεται και προστατεύεται από το νόμο, σαν στοιχείο της πολιτιστικής μας κληρονομιάς και της οικολογικής μας ισορροπίας.

2) Στη δεύτερη κατηγορία του **σύνθετου αγροτουρισμού**, όπου υπάρχει και το στοιχείο ικανοποίησης κάποιας προσωπικής ανάγκης, μπορούμε να ξεχωρίσουμε τις ακόλουθες μορφές-τοποθεσίες:

2^α. Κέντρα ιαματικού τουρισμού:

Πρόκειται για περιοχές με ιαματικές πηγές, γνωστές σαν «λουτροπόλεις», όπου σε ειδικά «υδροθεραπευτήρια» οι τουρίστες-

ασθενείς, υπόκεινται σε κάποιες θεραπευτικές αγωγές, σ' ένα συνδυασμό αποτοξίνωσης και σωματικής χαλάρωσης.

Η φιλοξενία προσφέρεται σε ξενώνες μικρά ξενοδοχεία κι ενοικιαζόμενα διαμερίσματα ή δωμάτια. Το ειδικό κίνητρο επιλογής του ιαματικού κέντρου για «θεραπευτικό τουρισμό» είναι η ύπαρξη στην περιοχή θερμοπηγών που ανταποκρίνονται σε συγκεκριμένες θεραπευτικές ανάγκες του τουρίστα.

Στην Ελλάδα κατά ευτυχή συγκυρία όλες οι θερμοπηγές και σαν επακόλουθο οι «λουτροπόλεις» (λουτροχωριά για την κυριολεξία), βρίσκονται σε αγροτικές περιοχές κι έχουν όλα τα στοιχεία να ενταχθούν στον αγροτουρισμό. Η ένταξή τους και η προσαρμογή τους στις ανάγκες του σύγχρονου τουρίστα, διευκολύνεται από το γεγονός ότι τα υδροθεραπευτήρια-θερμοπηγές ανήκουν κατά κανόνα στους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης.

2β. Χιονοδρομικά κέντρα:

Πρόκειται για ορεινά κυρίως χωριά, στην περιοχή των οποίων λειτουργεί οργανωμένο χιονοδρομικό κέντρο, που αποτελεί το στοιχείο έλξης των τουριστών-χιονοδρόμων (skiers). Στις Ελβετικές και Ιταλικές Άλπεις οι χιονοδρομικές δραστηριότητες (sport d' hiver), έχουν διαμορφώσει ένα ιδιόρρυθμο τουρισμό, τον «αλμπινισμό», που στηρίζει οικονομικά όλα τα χωριά της περιοχής, τα οποία προσφέρουν τη φιλοξενία τους στους τουρίστες που λατρεύουν το χιόνι και ανήκουν θα λέγαμε στο «λευκό τουρισμό».

Χαρακτηριστική περίπτωση μετασχηματισμού αγροτικής περιοχής σε τουριστική με δραστηριότητα τα χειμερινά σπορ είναι και το Τυρόλο της Αυστρίας, όπου ενώ το 1918 το 61% του πληθυσμού ασχολούνταν στη γεωργία, σήμερα το μεγαλύτερο μέρος των ορεινών αγροκτημάτων (mountain farmers), που ξεπερνούν τις 16.000 επιδίδονται στον ορεινό αγροτουρισμό.

Στα ορεινά τμήματα της Ελλάδας, όπου οι μορφολογικές και κλιματολογικές συνθήκες το επιτρέπουν, μπορούν να αξιοποιηθούν τα υπάρχοντα ή να δημιουργηθούν νέα χιονοδρομικά κέντρα με άμεση συνέπεια τα γύρω χωριά να οργανωθούν τουριστικά εντασσόμενα στον αγροτικό τουρισμό.

Η πελατεία αυτών των κέντρων-χωριών θα είναι σχεδόν αποκλειστικά Έλληνες, που θα προέρχονται από τα μεγάλα αστικά κέντρα της ηπειρωτικής Ελλάδας. Το πέρασμα του χιονοδρομισμού από την «αριστοκρατία» στην μεσοαστική τάξη με τάση να λαϊκοποιηθεί, αποτελεί θετικό στοιχείο για τη σύζευξη του αγροτουρισμού με τον χιονοδρομισμό.

2γ. Αθλητικά κέντρα:

Πρόκειται για περιοχές με αθλητικές εγκαταστάσεις, όπου προσφέρονται όλες οι δυνατότητες για ανάπαυση και άθληση. Τα αθλητικά κέντρα εντάσσονται στον αγροτικό τουρισμό, στον βαθμό που βρίσκονται σε αγροτικές περιοχές σαν ανεξάρτητοι οικισμοί ή σαν εγκαταστάσεις που οι συμπληρωματικές ανάγκες των αθλητών (ύπνος, τροφή, ψυχαγωγία), εξυπηρετούνται από τον κοντινότερο αγροτικό οικισμό.

Τα αθλητικά κέντρα, όταν δεν λειτουργούν σαν χώροι για πρωταθλητισμό, όπου αποσύρονται να προετοιμαστούν οι ποδοσφαιριστές για τους κρίσιμους αγώνες ή οι πρωταθλητές στίβου να προπονηθούν για τις διεθνείς διοργανώσεις, μπορούν να παίξουν ένα κοινωνικό ρόλο και να γίνουν χώροι συνάντησης των νέων, φιλίας και αλληλογνωριμίας.

Έτσι ταυτίζονται με τα κέντρα νεότητας, που δεν είναι άσχετα με τον αγροτικό τουρισμό, αφού «ιδεολογικά» και πρακτικά κινούνται στους ίδιους χώρους κι εξυπηρετούν τους ίδιους σκοπούς. Το πέρασμα των νέων στα προγράμματα του κοινωνικού τουρισμού και οι προσπάθειες του Υφυπουργείου Νέας Γενιάς για δραστηριότητες της υπαίθρου (αθλητισμός, φυσιολατρία, θάλασσα κ.λ.π.) αποτελούν θετικά στοιχεία υπέρ του αγροτικού τουρισμού.

2δ. Camping-Carving:

Πρόκειται για χώρους ειδικά διαμορφωμένους όπου οι «εποχούμενοι» τουρίστες κατασκηνώνουν για να περάσουν τις διακοπές τους κοντά στην φύση και με «φυσικό» τρόπο. Η διαφορά ανάμεσα στα camping και carving είναι ότι στα πρώτα οι κατασκηνωτές μένουν σε αντίσκηνα, ενώ στα δεύτερα σε τροχόσπιτα.

Και στις δύο περιπτώσεις οι διαμορφωμένοι χώροι, που συνήθως είναι σε πευκόφυτες περιοχές κοντά στη θάλασσα, διαθέτουν εγκαταστάσεις με κοινόχρηστους χώρους και άλλες λειτουργίες, που ανταποκρίνονται στις ανάγκες των τουριστών-κατασκηνωτών.

Το χαρακτηριστικό γνώρισμα των camping και carving είναι ότι οι πελάτες τους ανήκουν στους συνειδητούς φυσιολάτρες, όπου την ιδεολογία την κάνουν πράξη ζωής, ζώντας κατά «πρωτόγονο» τρόπο στο αντίσκηνο τους αυτοεξυπηρετούμενοι. Πρέπει να σημειώσουμε ότι οι κατασκηνωτικοί αυτοί χώροι, βρίσκονται σε αγροτικές περιοχές, μακριά από τα αστικά κέντρα, συνήθως στον περίγυρο αγροτικών οικισμών, με τους οποίους συνδέονται οικονομικά, κοινωνικά και πολιτισμικά.

Ακριβώς αυτές οι διασυνδέσεις των camping και carving με το αγροτικό περιβάλλον και με τις αγροτικές κοινότητες, επιβεβαιώνουν τις σχέσεις των εξειδικευμένων αυτών μορφών τουρισμού με τον αγροτουρισμό.

2^ε. Παιδικές κατασκηνώσεις:

Πρόκειται για εγκαταστάσεις σε αγροτικές περιοχές, όπου το καλοκαίρι κατά τη διάρκεια των σχολικών διακοπών, φιλοξενούνται παιδιά μικρής κατά κανόνα ηλικίας, στα οποία προσφέρονται μαζί με την πλήρη φιλοξενία και πρόγραμμα μορφωτικό-ψυχαγωγικό.

Παρά το γεγονός ότι πρόκειται για «κατασκηνώσεις», τα παιδιά φιλοξενούνται σε ειδικά καταλύματα, που ανήκουν είτε στο κράτος (Υπουργείο κοινωνικών υπηρεσιών), είτε σε άλλους οργανισμούς (ΟΤΑ, τράπεζες, μεγάλες εταιρείες κ.λ.π.).

Εδώ πρέπει να σημειώσουμε ότι οι κατασκηνώσεις των τραπέζων και άλλων εταιριών είναι «κλειστές» με την έννοια ότι φιλοξενούν μόνο τα παιδιά των υπαλλήλων τους, στα πλαίσια άσκησης μιας μορφής κοινωνικών παροχών.

Οι παιδικές κατασκηνώσεις, που πολλές φορές διατηρούν και αθλητικές εγκαταστάσεις, εκτός του ότι βρίσκονται σε αγροτικές περιοχές (βουνό ή θάλασσα), απαραίτητα είναι κοντά σε αγροτικές κοινότητες και από την άποψη αυτή συνδέονται άμεσα με τον αγροτικό τουρισμό.

Οι ΟΤΑ είναι οι πιο κατάλληλοι φορείς να προωθήσουν στις περιοχές τους τις παιδικές κατασκηνώσεις, συμβάλλοντας στη διατήρηση της σωματικής και ψυχικής υγείας των παιδιών και στη διάδοση της αγάπης για τη φύση.

2στ. Κέντρα διερχομένων:

Πρόκειται είτε για σταθμούς σε οδικούς κόμβους, που δέχονται περαστικούς (αυτοκινητιστές, μοτοσικλετιστές, ποδηλάτες κ.λ.π.) για να τους προσφέρουν φιλοξενία, «πρώτες βοήθειες» και να τους ανεφοδιάσουν, είτε για κέντρα διερχομένων τουριστών.

Αυτά τα κέντρα είναι συνήθως γεωργικοί οικισμοί, που βρίσκονται στο «δρομολόγιο» για κάποιο γνωστό τουριστικό προορισμό και που προβλέπεται «στάση» σ' αυτά για «καφέ». Η στάση είναι σύντομη, αλλά αρκετή για να επισκεφθούν οι περαστικοί το χωριό, να δουν τ' αξιοθέατα του και να ψωνίσουν τοπικά προϊόντα.

Η αναγκαστική αυτή στάση έχει δημιουργήσει μια έντονη αγορά, ιδιαίτερα σε είδη λαϊκής τέχνης και παραδοσιακών προϊόντων του τόπου. Σ' ένα μεγάλο βαθμό τα κέντρα αυτά εξαρτιούνται από τις οργανωμένες

διακινήσεις του τουριστικού κυκλώματος, σε σημείο που χρειάστηκε η επέμβαση του κράτους για να ομαλοποιηθεί η ροή.

Πάντως γεγονός είναι ότι η προνομιακή τους θέση και κάτω από οποιεσδήποτε συνθήκες αναγκαία προσπελαστικότητα τους, τα καθιερώνει σαν κέντρα διερχόμενου τουρισμού, έστω κι αν ο τουρισμός αυτός είναι λίγων ωρών.

2ζ. Πολιτιστικά κέντρα:

Πρόκειται για προσφορά φιλοξενίας σε αγροτικές περιοχές, όπου υπάρχουν πολιτιστικά ενδιαφέροντα. Οι διακοπές στις περιοχές αυτές συνδέονται σχεδόν πάντα με πνευματικές ενασχολήσεις, που προσφέρει ο τόπος ή οργανώνονται στον τόπο (συνέδρια, συμπόσια, συναντήσεις, εκδηλώσεις μουσικές, θεατρικές κ.λ.π.).

Από τη φύση τους «διακοπές-πνευματική εργασία» οι τουρίστες που τις πραγματοποιούν, ανήκουν σε μια κατηγορία πνευματικών ανθρώπων, με κοινά επιστημονικά και καλλιτεχνικά ενδιαφέροντα. Σαν τέτοια κέντρα μπορούμε ν' αναφέρουμε ενδεικτικά τους Δελφούς, την Ολυμπία, την Επίδαυρο, τη Λίνδο, κα., που βρίσκονται στον αγροτικό μας χώρο και προσφέρουν φιλοξενία σε χαρακτηριστικά παραδοσιακά καταλύματα, γιατί όλοι αυτοί οι οικισμοί, στις περιοχές των οποίων υπάρχουν μνημεία πολιτισμού, είναι και οι ίδιοι διατηρητέοι.

Τα πολιτιστικά κέντρα λειτουργούν και σαν κέντρα περαστικού τουρισμού για τον μαζικό τουρισμό, που τα ενδιαφέροντα του είναι «φωτογραφικά». Και τα πολιτιστικά κέντρα, όπως και τ' άλλα κέντρα εξειδικευμένου τουρισμού, αποτελούν παραλλαγές του αγροτουρισμού με την έννοια ότι όλες οι μορφές ασκούνται στον αγροτικό χώρο.

7) ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Α) Ο αγροτουρισμός είναι μια νέα μορφή σύγχρονου τουρισμού, που εξελίσσεται δυναμικά γιατί ικανοποιεί πειστικές ψυχοβιολογικές ανάγκες του ανθρώπου της εποχής μας, με σχετικά χαμηλό κόστος, και παράλληλα γιατί συμπληρώνει το εισόδημα της αγροτικής οικογένειας, συμβάλλοντας στη συγκράτηση του πληθυσμού στις απειλούμενες με αποψίλωση αγροτικές περιοχές. Είναι επομένως μια δραστηριότητα με έντονο και κοινωνικό περιεχόμενο, γεγονός που δεν πρέπει να ξεχνιέται σ' όλες τις διαδικασίες των πολιτικών μας επιλογών.

Β) Η τάση του σύγχρονου ανθρώπου για πιο «ήπιες» μορφές τουρισμού, το οικολογικό κίνημα και γενικά οι προσπάθειες σε παγκόσμια κλίμακα, για καλύτερη ποιότητα ζωής, ευνοούν την ανάπτυξη του αγροτουρισμού, που φέρνει τον άνθρωπο κοντά στη φύση και τον ισορροπεί. Γι' αυτό κι όλες οι αναπτυγμένες χώρες σήμερα χρησιμοποιούν στα πλαίσια της οικονομικής και κοινωνικής τους στρατηγικής και τον αγροτουρισμό σαν μηχανισμό «κοινωνικών προσφορών» υπέρ των καταναλωτών-τουριστών και «οικονομικών κινήτρων» υπέρ της αγροτικής οικονομίας για τη συγκράτηση του αγροτικού πληθυσμού στις ορεινές και νησιωτικές περιοχές.

Γ) Στην Ελλάδα ο αγροτουρισμός είναι πρωτόγνωρη δραστηριότητα, που αναπτύσσεται στα περιθώρια του γενικού τουρισμού, από τον οποίο και εξαρτάται στην πρώτη τουλάχιστον φάση της ανάπτυξης του. Η ανάπτυξη αυτή έγινε αυτόνομα, γι' αυτό και όπου αναπτύχθηκαν κάποιες εστίες αγροτουρισμού, συνοδεύτηκαν με καταστάσεις, που είχαν δυσμενείς συνέπειες ιδιαίτερα στο φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον και στην ποιότητα ζωής του πληθυσμού της υπαίθρου.

Δ) Ο αγροτουρισμός για την Ελλάδα, που αντιμετωπίζει σοβαρό γεωργικό και δημογραφικό πρόβλημα (αστικοποίηση σε βάρος της υπαίθρου), μπορεί ν' αποτελέσει σημαντικό παράγοντα συγκράτησης του πληθυσμού στα ορεινά χωριά και στα άγονα νησιά, αν λειτουργήσει σαν συμπληρωματική δραστηριότητα, που θα βελτιώνει το οικογενειακό εισόδημα του αγρότη, χωρίς να τον απομακρύνει από τις παραδοσιακές γεωργικές του ενασχολήσεις.

Ε) Η Χώρα μας διαθέτει τις «πρώτες ύλες», δηλαδή τα φυσικά και πολιτιστικά στοιχεία, που είναι απαραίτητα για την ανάπτυξη του αγροτουρισμού και φαίνεται να είναι δεδομένη και η αναπτυξιακή συναίνεση του πληθυσμού των αγροτικών περιοχών, που αποτελεί κι αυτή βασική προϋπόθεση. Χρειάζεται βέβαια και η κατάλληλη υποδομή και Ανωδομή, για να μετουσιαστούν οι πρώτες ύλες και η θέληση σε πράξη και σε προϊόν, μέσα από ένα ορθολογικό προγραμματισμό, που θα επισημάνει τις επιδεκτικές για ανάπτυξη περιοχές που θα προωθεί σ' αυτές τις προσφορότερες για κάθε περίπτωση μορφές αγροτουρισμού.

Στ) Την πρωτοπορία στην ανάπτυξη του αγροτουρισμού θα έχουν βέβαια οι «φυσικοί» του φορείς, οι γεωργικές οργανώσεις και οι οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης, χωρίς ν' αποκλείει τη δράση και του ιδιωτικού τομέα, σε περιπτώσεις που distάζουν να επέμβουν οι παραπάνω κοινωνικοί φορείς. Η σημερινή τους διστακτικότητα εξηγείται από την έλλειψη πείρας σε τουριστικές δραστηριότητες και ακόμα από

άγνοια των πρόσφατων θεσμικών πλαισίων, που τους εξασφαλίζουν ουσιαστικά κίνητρα για αναπτυξιακές πρωτοβουλίες. Πάντως εκείνο που πρέπει να τονιστεί είναι ότι στην επιλογή των αναπτυξιακών φορέων πρέπει να κυριαρχεί περισσότερο ρεαλισμός και λιγότερο δογματισμός, για να επιλεγούν οι μορφές και τα σχήματα, που κάτω από τη σημερινή ελληνική πραγματικότητα θα φέρουν τα καλύτερα αποτελέσματα και για την οικονομία και για τον αγροτικό κόσμο.

Ζ) Ο αγροτουρισμός στην Ελλάδα μπορεί και πρέπει ν' αναπτυχθεί, γιατί είναι αίτημα της εποχής και δυνατότητα-«υποχρέωση» του συνεταιριστικού κινήματος. Χρειάζεται όμως την κρατική φροντίδα που πρέπει να εκδηλωθεί όχι μόνο με κίνητρα, αλλά και με έργα. Και χρειάζεται ακόμα την κινητοποίηση όλων των φορέων του τουριστικού και γεωργικού τομέα που εμπλέκονται στο αγροτουριστικό κύκλωμα, να οργανώσουν την «παραγωγή» και τη διάθεση του προϊόντος και να πείσουν τον καταναλωτή τουρίστα, να το καταναλώσει. Σ' αυτές τις διαδικασίες είναι ανάγκη να επιστρατευθούν όλες οι τεχνικές και οι λειτουργίες του marketing και προπάντων οι λειτουργίες δημοσίων σχέσεων, που θα τονίζουν ιδιαίτερα το ιδεολογικό περιεχόμενο του αγροτουρισμού.

Η) Σαν γενικό συμπέρασμα μπορούμε να διατυπώσουμε χωρίς επιφύλαξη την άποψη ότι η ανάπτυξη του αγροτουρισμού στην Ελλάδα θα ανακουφίσει την αγροτική οικογένεια και παράλληλα θα δώσει την ευκαιρία στον σύγχρονο κουρασμένο άνθρωπο της «βιομηχανικής κοινωνίας», να αναζωογονηθεί έστω και για λίγο, σ' ένα ήσυχο, ήρεμο και «ανθρώπινο» περιβάλλον.

ΣΥΧΝΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

8) ΕΠΙΔΟΤΟΥΜΕΝΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Μπορώ να επιδοτηθώ για να ξεκινήσω μια επιχείρηση ή για να αναπτύξω μια υπάρχουσα;

«Ναι» μπορείτε σε ποσοστό 40-45%. Βασική προϋπόθεση είναι να διαθέτετε το 20% του κόστους του έργου σε ίδια συμμετοχή και τη δυνατότητα δανειοληψίας μέχρι 30% (εάν χρειάζεται δανειοδότηση).

8^ο. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ, ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ

- _ Είναι τα πιο απλά σε ότι αφορά τη διαδικασία υποβολής και υλοποίησης τους.
- _ Αφορούν σε δράσεις όπως: βιοτεχνίες τοπικών παραδοσιακών προϊόντων, τουριστικά γραφεία, κέντρα πληροφόρησης για τον αγροτουρισμό και υπαίθριες δραστηριότητες αλλά όχι τουριστικά καταλύματα.
- _ Απευθύνονται σε άντρες μέχρι 40 ετών και σε γυναίκες μέχρι 55 ετών σε όλη την επικράτεια.
- _ Προκηρύσσονται κάθε χρόνο. Μέχρι το τέλος του έτους θα ανακοινωθεί ο 4^{ος} κύκλος.
- _ Το ποσοστό επιδότησης είναι 50% για συνολικό προϋπολογισμό μέχρι 90.000 ΕΥΡΩ.
- _ Το πλεονέκτημα τους είναι ότι δεν χρειάζεται να έχει εξασφαλίσει κανείς εκ των προτέρων επαγγελματική στέγη, ιδιοκτησία ή να νοικιάζει για μεγάλο χρονικό διάστημα οικόπεδο.
- _ Ο μέσος χρόνος που απαιτείται για την εγκριτική απόφαση είναι γύρω στους έξι μήνες.
- _ Ενδιάμεσος φορέας υλοποίησης αυτών των προγραμμάτων είναι ο ΕΟΜΜΕΧ.

8β ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ «ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ ΤΗΣ ΥΠΑΙΘΡΟΥ» (Ο.Π.Α.Α.Χ.)

- _ Επιδοτούνται δράσεις στις ορεινές περιοχές.
- _ Αφορά σε δράσεις όπως: καταλύματα, ξενώνες, κάμπινγκ, επισκέψιμα αγροκτήματα, υπαίθριες δραστηριότητες και σε πολιτιστικές δράσεις, όπως λαογραφικά μουσεία.
- _ Το ποσοστό επιδότησης κυμαίνεται ανάλογα με την περιφέρεια για τις ιδιωτικές επιχειρήσεις από 50-60%, με ανώτερο ποσό επένδυσης μέχρι 450.000 ΕΥΡΩ.
- _ Πρέπει να διαθέτετε καθαρούς τίτλους ιδιοκτησίας στο οικόπεδο ή στο ακίνητο όπου θέλετε να πραγματοποιήσετε την επένδυση ή να έχετε νοικιάσει το ακίνητο τουλάχιστον για είκοσι χρόνια.
- _ Χρειάζονται δικαιολογητικά και προεγκρίσεις από το Υπουργείο Τουρισμού, την Αρχαιολογική Υπηρεσία, το δασαρχείο, το δήμο, την πολεοδομία και άδεια περιβαλλοντικών επιπτώσεων από το ΥΠΕΧΩΔΕ.
- _ Ενδιάμεσοι φορείς είναι οι Αρχές Στήριξης, το έργο των οποίων στηρίζουν οι αναπτυξιακές εταιρείες.

_ Ο φάκελος υποψηφιότητας περιλαμβάνει επιχειρηματικό σχέδιο, τεχνική έκθεση και μελέτη βιωσιμότητας.

8γ. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ LEADER

- _ Κατάλληλο για υπαίθριες δραστηριότητες πρωτοποριακού χαρακτήρα και για τον εναλλακτικό τουρισμό.
- _ Απευθύνεται σε ενδιαφερόμενους που ζουν σε ορεινές περιοχές και σε μέρη όπου υπάρχουν μειονότητες.
- _ Πρόταση μπορούν να υποβάλουν όσοι ενδιαφέρονται και είναι μέχρι 65 ετών, πλην των δημοσίων υπαλλήλων.
- _ Αφορά σε δράσεις που σχετίζονται με τον πολιτισμό, όπως, η δημιουργία λαογραφικών μουσείων, πολιτιστικών κέντρων, οικολογικών μονοπατιών κ.ά.
- _ Το ποσοστό επιδότησης κυμαίνεται ανάλογα με την περιφέρεια για τις ιδιωτικές επιχειρήσεις από 50-60%, με ανώτερο ποσό επένδυσης μέχρι 450.000 ΕΥΡΩ.
- _ Προτάσεις μπορούν να υποβάλουν σύλλογοι, αστικές μη κερδοσκοπικές εταιρείες και μη κυβερνητικές οργανώσεις, ενώ το ποσοστό επιδότησης γι' αυτές φτάνει το 75%.
- _ Το πρόγραμμα διαχειρίζονται οι κατά τόπους αναπτυξιακές εταιρείες.

8δ. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

(Ε.Π. «ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ»), ΠΡΑΞΗ 3, ΜΕΤΡΟ 2.2

- _ Είναι ένα πρόγραμμα για τουριστικά καταλύματα, ξενοδοχεία, ενοικιαζόμενα επιπλωμένα διαμερίσματα, κάμπινγκ κ.ά.
- _ Το ποσοστό επιδότησης είναι 40%.
- _ Προϋπόθεση για συμμετοχή στο πρόγραμμα είναι οι επιχειρήσεις να λειτουργούν τουλάχιστον τρία έτη.
- _ Ο μέγιστος προϋπολογισμός των προτεινόμενων επενδύσεων ανέρχεται στα 58.700 ΕΥΡΩ.
- _ Η οικονομική ενίσχυση αφορά κυρίως σε δράσεις όπως: αναδιοργάνωση-ηλεκτρονική δικτύωση, προβολή-διαφήμιση, δημιουργία κοινών πακέτων εναλλακτικού τουρισμού-αγροτουρισμού, αγορά τεχνογνωσίας, εκπαίδευση προσωπικού, συνενώσεις-συγχωνεύσεις ΜΜΕ.

8ε. ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ (Π.Ε.Π.)

_ Αφορούν σε μέτρα που έχουν σχέση με τον τουρισμό (Υπουργείο Ανάπτυξης), και την αγροτική ανάπτυξη (Υπουργείο Γεωργίας) όπως

τουριστική εκμετάλλευση, εκσυγχρονισμός κτιρίων και εγκαταστάσεων, τουριστικά καταλύματα, ανάπτυξη καινοτομιών, διαχείριση ειδικών μορφών τουρισμού κ.ά.

_ Ο ενδιαμέσος φορέας υλοποίησης είναι οι τράπεζες.

_ Ο προϋπολογισμός της επένδυσης μπορεί να φτάσει μέχρι τα 150.000 ΕΥΡΩ και το ύψος της επιχορήγησης κυμαίνεται από 35% μέχρι 45% ανάλογα με την περιφέρεια.

8στ. ΕΘΝΙΚΟΣ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟΣ ΝΟΜΟΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ 2601\98

_ Υπάρχουν χορηγήσεις για επενδύσεις άνω των 450.000 ΕΥΡΩ σε ειδικές μορφές τουρισμού, όπως ο συνεδριακός ή ο ιαματικός τουρισμός, τα χιονοδρομικά κέντρα, οι μεγάλες αγροτουριστικές μονάδες.

Επιδοτούνται δράσεις όπως:

Α. Η κατασκευή, επέκταση, ο εκσυγχρονισμός κτιριακών εγκαταστάσεων και η διαμόρφωση του περιβάλλοντος χώρου.

Β. Οι δαπάνες επισκευής αποκατάστασης και μετατροπής παραδοσιακών ή διατηρητέων κτιρίων σε ξενοδοχειακές μονάδες, καθώς και οι δαπάνες για τη διαμόρφωση του περιβάλλοντος χώρου.

Γ. Η αγορά, η εγκατάσταση καινούργιων μηχανημάτων και εξοπλισμού κ.ά.

Δ. Η αγορά και η εγκατάσταση καινούργιων συστημάτων

αυτοματοποίησης διαδικασιών και μηχανοργάνωσης,

συμπεριλαμβανομένων των δαπανών αγοράς του λογισμικού και της εκπαίδευσης του προσωπικού.

_ Η επιχορήγηση φτάνει μέχρι το 40% στις ειδικές μορφές τουρισμού.

_ Απαραίτητες διαδικασίες είναι: 1. Η προέγκριση «χωροθέτησης» της εγκατάστασης και η «έγκριση περιβαλλοντικών όρων» από το ΥΠΕΧΩΔΕ, 2. Η έγκριση της καταλληλότητας του οικοπέδου και της αρχιτεκτονικής μελέτης από τον ΕΟΤ, 3. Η οικοδομική άδεια ανέγερσης της εγκατάστασης από τα κατά τόπους γραφεία πολεοδομίας, 4. Το ειδικό σήμα λειτουργίας που χορηγεί ο ΕΟΤ (Κεντρική Υπηρεσία ή Περιφερειακές Διυσεις).

_ Οι αιτήσεις υποβάλλονται από 1^η Ιανουαρίου μέχρι 15 Σεπτεμβρίου κάθε έτους.

_ Ο αναπτυξιακός νόμος πρόκειται να τροποποιηθεί άμεσα, αλλά οι βασικοί όροι για τον εναλλακτικό τουρισμό και τον αγροτουρισμό μάλλον δεν θα αλλάξουν.

8ζ. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ (Ε.Π «ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ» ΠΡΑΞΗ 2. ΜΕΤΡΟ 2.2 ΠΟΙΟΤΙΚΟΣ ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΩΝ ΠΟΥ ΔΕΝ ΕΝΤΑΣΣΟΝΤΑΙ ΣΤΟΝ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟ ΝΟΜΟ).

_ Αφορά σε ενοικιαζόμενα επιπλωμένα δωμάτια και διαμερίσματα ανεξαρτήτως κατηγορίας, κάμπινγκ Δ΄ κατ., ξενοδοχεία Δ΄ και Ε΄ κατ., τουριστικές επιπλωμένες κατοικίες, τουριστικές επιπλωμένες επαύλεις, ξενοδοχεία και κάμπινγκ Γ΄ κατ., και άνω.

_ Το ποσοστό επιδότησης είναι 40%.

_ Προϋπόθεση είναι οι επιχειρήσεις να λειτουργούν τουλάχιστον τρία έτη.

_ Ο μέγιστος προϋπολογισμός των προτεινόμενων επενδύσεων ανέρχεται: α: για μεμονωμένες επιχειρήσεις στα 73.367,57 ΕΥΡΩ και β: για συνεργαζόμενες επιχειρήσεις στα 117.388,11 ΕΥΡΩ.

_ Η οικονομική ενίσχυση αφορά κυρίως σε δράσεις όπως: βελτίωση των κτιριακών εγκαταστάσεων, εκσυγχρονισμό κινητού εξοπλισμού εσωτερικών χώρων, έργα διαμόρφωσης περιβάλλοντος χώρου. Επίσης, σε επενδύσεις σε ηλεκτρονικό εξοπλισμό και έργα εξοικονόμησης και υποκατάστασης της συμβατικής ενέργειας (π.χ., ηλιακοί θερμοσίφωνες) και προστασίας περιβάλλοντος, ασφάλειας και υγιεινής (π.χ., πυρασφάλεια).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1) Το οργανωτικό πλαίσιο του τουρισμού. Κοινοτική διάσταση και Ελληνική νομοθεσία.

Γαβριέλλα Μουτσίου-Ευαγγελινού.

Δέσποινα Αναγνωστοπούλου.

2) Αγροτικός τουρισμός. Μια εναλλακτική λύση.

Μιλτιάδη Λογοθέτη.

3) Περιοδικό Αγροτουρισμός, «Δείτε την Ελλάδα με άλλα μάτια»

Νοέμβριος 2004 – Τεύχος 6

